

SAMENVATTING

Deze masterscriptie draagt de titel: vormen samenwerkende partners een vennootschap? De probleemstelling is de volgende: Er wordt uitgegaan van een koppel waarbij een van de partners een handelszaak uitbaat. De andere partner werkt gedurende de samenlevingsrelatie mee in deze handelszaak zonder enige vergoeding. Indien de relatie wordt stopgezet stelt zich de vraag of de meewerkende partner een vordering kan instellen om de onbezoldigde arbeid die men heeft verricht ten bate van de handelszaak van de andere partner te vergoeden. Het is ook mogelijk dat de inspanningen van de meewerkende partner geleid hebben tot een meerwaarde in de handelszaak. De vraag of deze meerwaarde vergoed kan worden komt tevens aan bod.

Het onderzoek in deze masterscriptie behelst zowel een vermogensrechtelijk als een vennootschapsrechtelijk aspect. Op vermogensrechtelijk vlak zal worden onderzocht op welke rechtsgronden partners zich eventueel kunnen beroepen en de gevolgen die daaruit voortvloeien. De problematiek zal in kaart gebracht worden voor feitelijk samenwonenden, wettelijk samenwonenden en gehuwde koppels. Op vennootschapsrechtelijk vlak zal nagegaan worden of het statuut van de onderneming een effect heeft op het vermogen van de partners. Zo kan er sprake zijn van een eenmanszaak, een vennootschap of een maatschap. Vervolgens zal er onderzocht worden welke bedingen de partners kunnen opnemen in het samenlevings- of huwelijkscontract om de besproken problematiek in de mate van het mogelijke te vermijden. Tenslotte zal een voorstel *de lege ferenda* besproken worden. Waarbij de vraag wordt gesteld of een wetgevend optreden noodzakelijk is en op welke manier dit zich dan zou moeten veruitwendigen.

Een van de bevindingen op vermogensrechtelijk gebied is dat er voor feitelijke samenwonenden en wettelijk samenwonenden bijzonder weinig vermogensrechtelijke bescherming bestaat. Hetgeen in de praktijk vaak leidt tot onrechtvaardige situaties wanneer de samenlevingsrelatie wordt stopgezet. De partners kunnen hieraan verhelpen door een samenlevingscontract op te stellen, maar dit wordt nog veel te weinig gedaan. Om een vergoeding te verkrijgen voor de geleverde arbeid kunnen deze partners enkel steunen op de gemeenrechtelijke grondslagen, namelijk: De verrijking zonder oorzaak, de zaakwaarneming, de lening, de natrekking- en kostenleer en de onverschuldigde betaling. De toepassingsvoorwaarden van deze rechtsfiguren zijn vaak echter moeilijk te vervullen en onderhevig aan discussies in rechtsleer en rechtspraak. Dit alles leidt ertoe dat er voor deze partners een enorme rechtsonzekerheid bestaat.

Koppels gehuwd met een stelsel van scheiding der goederen zijn vaak niet beter af. Opnieuw is het duidelijk dat een degelijk opgesteld huwelijkscontract veel problemen kan vermijden. Hierin kunnen de partners immers bedingen op welke manier de arbeid van de meewerkende partner vergoed zou moeten worden en wat er dient te gebeuren met de verwezenlijkte meerwaarde. In tegenstelling tot feitelijk samenwonenden hebben de wettelijk samenwonenden en gehuwde koppels wel de mogelijkheid om gedurende de samenlevingsrelatie het statuut van de

meewerkende echtgenoot aan te nemen. Met dergelijk statuut krijgt de meewerkende partner gedurende de relatie een loon uitbetaald en bouwt men eigen sociale rechten op.

Echtgenoten gehuwd onder een gemeenschapsstelsel hebben, mijn inziens, krachtens de wetgeving de beste vermogensrechtelijke bescherming. Op grond van de theorie van de vergoedingsrekeningen omtrent de vermogensverschuivingen kunnen zij de geleverde arbeid ten bate van de handelszaak van de andere partner vergoed zien. Ook een vordering teneinde een vergoeding te verkrijgen voor de investeringen en de meerwaarde in de handelszaak heeft meer kans op slagen op grond van de theorie van de vergoedingsrekeningen. Andermaal wordt echter de nadruk gelegd op het opnemen van specifieke bedingen hieromtrent in het huwelijkscontract teneinde betwistingen op het einde van het huwelijk te vermijden.

In het vennootschapsrechtelijk onderdeel van deze masterscriptie zien we dat het statuut van de onderneming tevens een weerslag kan hebben op de vermogensrechtelijke sfeer tussen de partners. De keuze voor een eenmanszaak dan wel een vennootschap moet dan ook weloverwogen genomen worden. Samenwonende partners kunnen eventueel ook opteren om een maatschap tussen hen beide op te richten.

Tenslotte, kan men enkel concluderen dat de huidige structuur van de vermogensrechtelijke gevolgen van de verschillende samenlevingsvormen nog te vaak leidt tot onbillijke situaties. Een wetgevend optreden hieromtrent is dan ook noodzakelijk.

DANKWOORD

Met het afronden van mijn masterproef wens ik eerst en vooral enkele mensen te bedanken. Ik hoop dat ik mijn dankbaarheid reeds eerder heb laten blijken, maar hierbij dan ook nog eens op gepaste wijze op papier.

Ik wens Prof. dr. Nan Torfs uitdrukkelijk te bedanken voor de begeleiding die ze verschaft heeft gedurende de totstandbrenging van deze masterproef. Met vragen of twijfels kon ik steeds bij haar terecht.

Vervolgens wens ik ook mijn dank uit te spreken aan Anita Gieraerts en Eric Meeuwissen voor de steun en het geduld dat ze me hebben gegeven tijdens het schrijven van deze masterproef en gedurende mijn hele studentenperiode.

Mijn dank gaat tevens uit naar Sven Meeuwissen, Lieselot Debruyne, Kim Meeuwissen en Anke Delannoi omdat ze altijd klaar staan met advies wanneer ik het nodig heb.

Tenslotte wens ik Ryan Dawson te bedanken. Thank you for everything.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.....	1
Dankwoord	3
Hoofdstuk 1 Inleiding.....	7
1.1 Probleemstelling	7
1.2 Onderzoeksvragen	8
1.3 Onderzoeksmethodologie	8
1.4 Status Quaestionis	9
1.4.1. Feitelijke samenwoning.....	9
1.4.2. Wettelijke samenwoning	10
1.4.3. Het huwelijk.....	11
Hoofdstuk 2 Vermogensrechtelijke uitwerking	15
2.1 Gemeenrechtelijke grondslagen.....	15
2.1.1. Feitelijke samenwoning.....	15
Verrijking zonder oorzaak.....	16
Lening.....	18
Natrekking- en kostenleer	20
Zaakwaarneming	21
Onverschuldigde betaling	23
Bijdrage in de lasten van de samenleving.....	24
2.1.2. Wettelijke samenwoning	25
2.1.3. Huwelijk.....	26
2.1.3.1 Wettelijk stelsel	26
2.1.3.2. Stelsel van scheiding der goederen.....	26
2.2. Het statuut van de meewerkende echtgenoot.....	28
2.3. Vergoedingsvorderingen vanwege een vermogensverschuiving	31
2.3.1 Algemeen.....	31
2.3.2 De vergoedingsvordering	32
2.4 Conclusie vermogensrechtelijke gevolgen.....	38
Hoofdstuk 3 Vennootschapsrechtelijke uitwerking	41
3.1 De eenmanszaak	41
3.2. De vennootschap	42
3.3. De maatschap	43
Hoofdstuk 4 Mogelijke bedingen op te nemen in het samenlevings- of huwelijkscontract.	47
4.1 Feitelijke en wettelijke samenwoning.....	47
4.1.1. Het toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen.....	47
4.1.2. Het verrekenbeding.....	48

4.1.3. Het beding omtrent de medewerking van de niet-beroepsactieve echtgenoot ten bate van de handelszaak van de andere echtgenoot	49
4.2 Huwelijk	50
4.2.1. Het wettelijk huwelijksvermogensstelsel	50
4.2.2. Het stelsel van de scheiding der goederen.....	52
Hoofdstuk 5 Voorstel de lege ferenda	55
Hoofdstuk 6 Conclusie.....	61
Bibliografie	63
Wetgeving.....	63
Boeken.....	64
bijdragen in boeken	65
Tijdschriftartikelen.....	67
Rechtspraak	69

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 PROBLEEMSTELLING

In België bestaan er *in generalis* drie vormen van samenleven. Dit zijn: de feitelijke samenwoning, de wettelijke samenwoning en het huwelijk. Elk van deze vormen van samenleven heeft een bepaald effect op de vermogens van de partners. Het onderzoek in deze masterscriptie zal gericht zijn op het leveren van arbeid van de ene partner in de handelszaak van de andere. In Vlaanderen heeft immers niet minder dan 66% van de zelfstandigen geen personeel in dienst. Deze zelfstandigen runnen hun zaak echter niet alleen maar worden bijgestaan door hun partner.¹ De vraag stelt zich vervolgens of beide partners dan *de facto* een vennootschap vormen. In de praktijk komt het immers vaak voor dat een der partners een handelszaak heeft. De andere partner helpt gedurende de samenlevingsrelatie mee in deze handelszaak. Kan de helpende partner na de beëindiging van de relatie bijgevolg een vergoedingsaanspraak maken voor de arbeid die hij of zij heeft geleverd ten bate van de handelszaak van de andere partner? Heeft deze partner überhaupt enige vorderingsgronden om op te steunen? Ook de vraag of een van de partners recht heeft op een vergoeding voor de door hun gecreëerde meerwaarde in de handelszaak van de andere partner gedurende de samenleving komt aan bod. In dergelijke omstandigheden gaat het niet meer om de goederen van het gewone samenleven, het huis en de huishoudelijke goederen, maar over de goederen en inkomsten die betrekking hebben op de handelszaak.

Het aantal wettelijk samenwonenden en huwelijken heeft gedurende de jaren een enorme evolutie doorgemaakt. Recente krantenkoppen zoals: "6 op 10 Belgen wonen samen als koppel"² en "Op het platteland zijn koppels getrouwd, in de stad niet"³ tonen dit des te meer aan. De globale trend omtrent het aantal huwelijk vertoont een dalende lijn. Daar waar er in 1946, net na WO II, nog 90.000 huwelijken werden gesloten in België, zijn er dat in 2009 nog maar iets meer dan 40.000.⁴ Tezelfdertijd kent het aantal ongehuwd of wettelijk samenwonende een sterke toename.⁵ Van diegene die tegenwoordig opteren voor het huwelijk, zijn er tevens veel meer echtscheidingen. In 1946 kwamen er minder dan 5.000 echtscheidingen voor, in 2009 waren dat er al meer dan 30.000.⁶ Het is tegenwoordig aldus meer gebruikelijk om een relatie aan te gaan (in welke samenlevingsvorm dan ook) en dat dit niet voor eeuwig en altijd is.

De vraag wat er met de vermogens van de partners dient te gebeuren bij het beëindigen van de relatie speelt de dag van vandaag meer en meer. In 2003 had slechts één derde van de ongehuwd

¹ K. GEURTS, "Vlaamse starters in cijfers", *Over.Werk tijdschrift van het steunpunt WAV* 2004/4, 12.

² X., "6 op 10 Belgen wonen samen als koppel", *De Morgen*, 13 februari 2015.

³ X., "Op het platteland zijn koppels getrouwd, in de stad niet", *De Standaard*, 25 september 2014.

⁴ M. CORIJN, "De (in)stabiliteit van huwelijken in België", *Studiedienst van de Vlaamse regering* 2011/5, 1.

⁵ M. CORIJN en K. MATTHIJS, "Gehuwd en ongehuwd samenwonen in België een sociaal-demografisch perspectief" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 50-51.

⁶ M. CORIJN, "De (in)stabiliteit van huwelijken in België", *Studiedienst van de Vlaamse regering* 2011/5, 1.

samenwonenden een samenlevingscontract afgesloten. Het ongehuwd samenwonen is inderdaad een maatschappelijk aanvaard fenomeen geworden, desalniettemin zien velen het belang van een juridisch contract nog niet in.⁷

In een rechtsvergelijkende analyse komt men tot de vaststelling dat deze trend niet alleen plaats vindt in België. In Nederland kan men dezelfde tendens terugvinden. Sinds 1970 is in Nederland het aantal gesloten huwelijken met maar liefst één derde afgenomen. Het aantal scheidingen is echter verdrievoudigd. Het aantal ongehuwd samenwonende partners kent over de laatste drie decennia een stijgende lange termijn trend.⁸ Recente Europese cijfers vertonen dezelfde ontwikkeling: een daling van het aantal huwelijken, een stijging van het aantal scheidingen, en een stijging van ongehuwde samenlevingsvormen.⁹

1.2 ONDERZOEKSVRAGEN

De centrale onderzoeksvraag en titel van deze masterscriptie is: Vormen samenwerkende partners een vennootschap? In deze masterscriptie zal tevens getracht worden een antwoord te vinden op volgende onderzoeksvragen: Wat is de vermogensrechtelijke situatie van feitelijk en wettelijk samenwonende dan wel gehuwde koppels? Op welke rechtsgronden kan men steunen om een vergoeding te vorderen voor de geleverde arbeid? Welke bedingen kunnen partners in hun samenlevings- of huwelijkscontract opnemen en wat zijn de gevolgen hiervan? Is er inzake deze problematiek een wetgevend optreden vereist en op welke manier zou dit zich dan moeten veruitwendigen?

1.3 ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

Deze masterscriptie vereist een grotendeels tekstueel onderzoek. Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden zal er in de eerste plaats een literatuurstudie plaatsvinden waarbij naar wetgeving en rechtsleer gekeken zal worden. Bovendien zal er tevens een grote hoeveelheid rechtspraak geïnterpreteerd worden. Deze masterscriptie is er niet op gericht om een multidisciplinair werk voort te brengen. Zo is er geen plaats voor een grondige analyse van demografische of sociologische aangelegenheden noch voor gedetailleerde benaderingen vanuit het personenrecht, fiscaal recht, of het sociaal zekerheidsrecht. De focus ligt voornamelijk op het vermogensrechtelijke aspect.

⁷ K. DE HOOG, "Een sociologische beschouwing over de positie van het huwelijk en andere primaire samenlevingsvormen in een veranderde samenleving" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 90.

⁸ J. LATTEN, "Trends in samenwonen en trouwen: Informalisering en de schone schijn van burgerlijke staat" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 11 – 12.

⁹ Eurostat, Marriage and divorce statistics, mei 2014. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_more_divorces (geraadpleegd in mei 2015)

Deze masterscriptie vangt aan met een *status quaestionis* omtrent de drie bestaande samenlevingsvormen. Waarbij vervolgens in het *corpus* en antwoord zal worden gezocht op de onderzoeksvragen. In het *corpus* zal een onderscheid gemaakt worden tussen de vermogensrechtelijke en vennootschapsrechtelijke effecten omtrent deze problematiek. Bij het interpreteren van wetgeving, rechtspraak en rechtsleer zal er plaats zijn voor kritische reflecties en persoonlijke standpunten, dewelke uiteindelijk leiden tot een voorstel *de lege ferenda*.

1.4 STATUS QUAESTIONIS

1.4.1. FEITELIJKE SAMENWONING

De feitelijke samenwoning of het concubinaat is een levensgemeenschap tussen twee personen waarbij men niet gehuwd is, noch geopteerd heeft voor een wettelijk geregelde samenlevingsvorm. De wetgeving laat deze vorm van samenleving veelal buiten beschouwing. Deze vorm van samenleven heeft in de regel geen juridische uitwerking. Het concubinaat heeft aldus ook geen specifiek vermogensrechtelijke gevolgen.¹⁰

De feitelijk samenwonende kunnen uit eigen initiatief een overeenkomst afsluiten omtrent hun vermogensrechtelijke verhoudingen. Indien dergelijke andersluidende overeenkomst ontbreekt worden de vermogensrechtelijke problemen benaderd vanuit het gemeen recht.¹¹

Feitelijk samenwonenden hebben geen wederzijdse rechten en plichten ten opzichte van elkaar.¹² Op vermogensrechtelijk vlak ondervinden de goederen van elk van de partners zodoende geen gevolgen vanwege het feitelijk samenwonen. Zowel de goederen die men in eigendom heeft daterend voor de samenwoning als diegene verworven gedurende de feitelijke samenwoning blijven het exclusieve eigendom van elk van de partners. De goederen die men gezamenlijk heeft aangekocht, komen de partners in onverdeelde toe.¹³ De feitelijk samenwonenden kunnen, zoals reeds vermeld, conventioneel een regeling treffen met betrekking tot hun goederen en hun vermogen. Hiervoor bestaat er momenteel geen wettelijke regeling, dientengevolge zijn deze overeenkomsten aan geen enkele vormvereiste onderworpen. Inhoudelijk dient dergelijke andersluidende overeenkomst te voldoen aan dezelfde beperkingen als diegene die gelden ten aanzien van de wettelijke samenwoning.¹⁴ Zo mag deze overeenkomst geen afbreuk doen aan de openbare orde of de goede zeden, noch met de regeling aangaande het ouderlijk gezag en de voogdij, noch met de regels omtrent de wettelijke rangorde van erfopvolging.¹⁵

¹⁰ W. PINTENS, K. VANWINKELEN en J. DU MONGH, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 190.

¹¹ Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-02, 844.

¹² A. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE, *Handboek estate planning. Vermogensplanning met effect bij leven. Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 116.

¹³ P. SENAEVE, *Compendium van het personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2011, 627.

¹⁴ R. BARBAIX en A. VERBEKE, *kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 133.

¹⁵ R. BARBAIX en A. VERBEKE, *kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 133.

1.4.2. WETTELIJKE SAMENWONING

De wettelijke samenwoning is een levensgemeenschap tussen twee personen waarbij men uitdrukkelijk opteert voor een geïnstitutionaliseerd stelsel. Dit wettelijk stelsel kent beide partners een minimum aan bescherming toe. Men kan deze vorm van samenleven het best plaatsen tussen het concubinaat en het huwelijk.

Het statuut van de wettelijke samenwoning vindt zijn oorsprong in de wet van 23 november 1998¹⁶, waarbij de artikelen 1475 tot 1479 werden ingevoerd in het Burgerlijk Wetboek. Teneinde het statuut van wettelijke samenwoning te verkrijgen dient men een verklaring van wettelijke samenwoning af te leggen en vervolgens schriftelijk te overhandigen aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeenschappelijke woonplaats.¹⁷

Tengevolge van het wettelijk samenwonen ontstaan er enkele dwingende rechten en verplichtingen tussen de partners. Er ontstaat een soort primair stelsel tussen de partners. Het primair stelsel dat van toepassing is op wettelijk samenwonenden is vanzelfsprekend beperkter dan het primair stelsel van gehuwde koppels.¹⁸ Zo vinden de artikelen 215, 220 §1, en 224 §1,1 B.W. die gelden voor het huwelijk ook toepassing op de wettelijke samenwoning. Deze artikelen waarborgen de gezinswoning, voorzien in een machtiging door de rechtbank in geval van wilsonbekwaamheid van een van de partners en een sanctieregeling bij schending van artikel 215 B.W. Krachtens artikel 215 B.W. kan de ene partner niet onder bezwarende titel of om niet onder de levenden beschikken over de gezinswoning zonder dat hij hiervoor de toestemming heeft van de andere partner.¹⁹ Voorts hebben beide partners op grond van artikel 1477 § 3 B.W. de verplichting tot bijdrage in de lasten van de samenleving in evenredigheid van hun mogelijkheden. Bovendien zijn de partners hoofdelijk aansprakelijk voor de schulden aangegaan ten behoeve van de samenleving of van de kinderen.²⁰

Het secundaire stelsel van wettelijk samenwonenden impliceert dat alle goederen waarvan men het eigendom kan bewijzen blijven het exclusieve eigendom van elk van de partners. Deze regel geldt tevens voor de inkomsten uit deze goederen en de inkomsten uit arbeid. Indien geen van de partners het eigendom van een bepaald goed kan bewijzen, dan komt het goed aan beide partners in onverdeeldheid toe.²¹ De eigen schulden vallen tevens uitsluitend ten laste van het eigen vermogen van de partners. Het is vanzelfsprekend dat de partners kunnen afwijken van deze aanvullende regeling bij andersluidende overeenkomst, zolang deze geen afbreuk doet aan de openbare orde of de goede zeden, noch met de regeling aangaande het ouderlijk gezag en de

¹⁶ Wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning, *BS* 12 januari 1999.

¹⁷ Art. 1476 B.W.

¹⁸ A. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE, *Handboek estate planning. Vermogensplanning met effect bij leven. Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 114.

¹⁹ A. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE, *Handboek estate planning. Vermogensplanning met effect bij leven. Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 114.

²⁰ Art. 1477, § 4 B.W.

²¹ Art. 1478, eerste lid B.W.

voogdij, noch met de regels omtrent de wettelijke rangorde van erfopvolging²² Aangaande de goederen van wettelijk samenwonenden partners kan men aldus stellen dat hun situatie *de facto* neerkomt op een stelsel van scheiding van goederen. Op wettelijk samenwonenden rust overeenkomstig artikel 1478 B.W. het vermoeden van onverdeeldheid.

De wettelijke samenwoning kan beëindigd worden door het overlijden van een van de partners, door een vonnis houdende verklaring van afwezigheid van een der samenwonenden, door het in het huwelijk treden, door het afleggen van een gezamenlijke verklaring door beide partners of door het afleggen van een eenzijdige verklaring, hetgeen elke partner individueel kan doen.²³

In Europa bestaan er een tweetal tendensen omtrent andere samenlevingsvormen dan het huwelijk. Landen zoals Zweden en Noorwegen leggen bepaalde rechten en verplichtingen op aan alle buitenhuwelijkse relaties. In dit systeem krijgen de partners deze rechten en plichten automatisch opgelegd nadat ze een bepaalde tijd duurzaam samenwonen. Het is vanzelfsprekend dat deze opgelegde rechten en plichten slechts een minimale regeling tot stand brengen, en aldus minder verregaand zijn dan een huwelijk. In andere landen zoals Nederland, Frankrijk, maar ook in Zweden en Noorwegen heeft men een nieuw wettelijk geregelde samenlevingsvorm ontwikkeld: de wettelijke samenwoning of het geregistreerd partnerschap. Beide tendensen kunnen aldus apart bestaan, maar kunnen ook voorkomen binnen één rechtstelsel, zoals het geval is in Zweden en Noorwegen.²⁴

1.4.3. HET HUWELIJK

Het huwelijk is een geïnstitutionaliseerde samenlevingsvorm tussen twee partners dewelke voornamelijk geregeld wordt door het burgerlijk recht. Doch vindt men ook in het fiscaal recht, het sociale zekerheidsrecht, het strafrecht, ... bepalingen terug omtrent het huwelijk.

In België kent men twee soorten huwelijksstelsels: het primaire huwelijksstelsel en het secundaire huwelijksstelsel. Het primaire huwelijksstelsel is neergelegd in de art. 212-224 B.W. en behelst bepalingen met betrekking tot zowel de persoon van de partners als hun vermogen. Het primair huwelijksstelsel is van dwingend recht, bijgevolg kunnen de partners niet van deze regeling afwijken bij andersluidende overeenkomst. Het primair huwelijksstelsel vormt als het ware het minimumplan aan bescherming voor de gehuwden. Het secundaire huwelijksstelsel is neergelegd in de artikelen 1387 – 1474 B.W. en behelst de regeling omtrent het vermogensstelsel tussen de echtgenoten.

²² Art. 1478, vierde lid B.W.

²³ Art. 1476, § 2 B.W.; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2011, 611 – 612.

²⁴ P. SENAËVE, "De Belgische 'wettelijke samenwoning' en het Franse 'pacte civil de solidarité' Enkele rechtsvergelijkende beschouwingen" in *Facetten van het ondernemingsrecht. Liber Amicorum Professor Frans Bouckaert*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2000, 437 – 438.

In tegenstelling tot het primaire stelsel kunnen de gehuwden, in zekere mate, hieromtrent zelf beslissen.²⁵ Met betrekking tot de goederen van elk van de partners kan men in het secundaire huwelijksstelsel de keuze maken voor het wettelijk stelsel, de scheiding van goederen, de algehele gemeenschap of een conventioneel huwelijksvermogensstelsel. In het *corpus* van deze masterproef zal echter enkel worden ingegaan op het wettelijk huwelijksvermogensstelsel en het stelsel van de scheiding van goederen.

Indien men geen uitdrukkelijke keuze maakt omtrent het secundaire huwelijksstelsel, dan valt men automatisch terug op het wettelijk stelsel. Het wettelijk huwelijksvermogensstelsel is een stelsel van een gemeenschap met aanwinsten. Dit stelsel impliceert het bestaan van drie vermogens: het eigen vermogen van elk der partners en het gemeenschappelijk vermogen van beide partners.²⁶ Op de goederen waarvan niet kan worden bewezen dat het eigen goederen zijn rust een vermoeden van gemeenschappelijkheid. Overeenkomstig dit vermoeden komen deze goederen aan het gemeenschappelijk vermogen toe.²⁷ De goederen en schuldvorderingen die men heeft op de dag van het huwelijk en de goederen die men om niet verkregen heeft gedurende het huwelijk en de goederen eigen uit hun aard, blijven het exclusieve eigendom van elk der echtgenoten. De inkomsten en aanwinsten gedurende het huwelijk uit de eigen goederen vallen onder het gemeenschappelijk vermogen. Net zoals de beroepsinkomsten van elk der partners.²⁸ Het vermogen dat aldus voortkomt uit arbeid alsook de besparingen en beleggingen met dit vermogen is gemeenschappelijk en zal bij een ontbinding van het huwelijk aan beide partners in gelijke delen toekomen.

Indien men niet wenst te kiezen voor het wettelijk stelsel kan men opteren voor het stelsel van de scheiding van goederen. In dit stelsel behoudt elk der echtgenoten het exclusieve eigendom over al hun goederen zowel voor als tijdens het huwelijk. De partners zijn wel onderhevig aan een bijdrageplicht in de gemeenschappelijke huishouding, dit vloeit immers voort uit het primaire huwelijksstelsel.²⁹ In dit stelsel is er in tegenstelling tot het wettelijk stelsel slechts sprake van twee vermogens. De goederen die de echtgenoten in onverdeeldheid aankopen worden aldus verdeeld overeenkomstig het aandeel van elk der echtgenoten in deze goederen. Het stelsel van de scheiding van goederen kan bedongen worden tussen de partijen, doch kan tevens via de gerechtelijke weg worden opgelegd.³⁰

Er bestaan verscheidene beweegredenen waarom echtgenoten opteren voor het statuut van de scheiding van goederen. Zo bijvoorbeeld wanneer een der partners een beroep uitoefent dat een groot risico met zich meebrengt. Door te huwen onder het statuut van de scheiding der goederen is de andere partner beschermt tegen een eventuele schuldenlast vanwege de beroepsuitoefening van de eerst vernoemde partner. Ook mensen die op oudere leeftijd trouwen of hertrouwen kiezen

²⁵ P. SENAËVE, *Compendium van het personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2011, 500.

²⁶ Art. 1398 B.W.

²⁷ A. VERBEKE, F. BUYSSENS, H. DERYCKE, *Handboek estate planning. Vermogensplanning met effect bij leven. Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 31.

²⁸ Art. 1405 B.W.

²⁹ Art. 1466 B.W.

³⁰ Art. 1470 e.v. B.W.

weleens bewust voor het stelsel van de scheiding van goederen. Die keuze is dan ingegeven met de rechten van de reeds bestaande kinderen in het achterhoofd.³¹ Zo kan het zijn dat een weduwe voor zijn tweede huwelijk opteert voor een scheiding van goederen. Zo worden de goederen van de vooroverleden echtgenoot van het eerste huwelijk niet in de gemeenschap gebracht in het tweede huwelijk. Ook indien een of beide partners een belangrijk vermogen bezit en men opteert om dit buiten de gemeenschap te houden dan is de optie voor dit statuut veiliger.

De echtgenoten dienen hun huwelijksovereenkomst naar goeddunken te regelen.³² De echtgenoten hebben de mogelijkheid om naast het wettelijk stelsel, het stelsel van de algehele gemeenschap of het stelsel van de scheiding van goederen, een eigen stelsel uit te werken met betrekking tot hun vermogen. Indien men op basis van de contractsvrijheid een vermogenstelsel tot stand brengt mag dit niet in strijd zijn met de openbare orde en de goede zeden of het dwingend recht. Zo zijn bedingen die afwijken van de bewijsregeling ten aanzien van derden of bedingen die de gelijke handelingsbekwaamheid aantasten nietig. Voorts kan men niet afwijken van de dwingende regels uit het wettelijk stelsel, de bepalingen in artikel 1388 B.W. of de essentiële kenmerken van het stelsel.³³

Voordat men huwt kunnen de partners een keuze maken met betrekking tot het huwelijksvermogensstelsel via een notariële akte.³⁴ De echtgenoten kunnen gedurende het huwelijk hun vermogensstelsel wijzigen of aanpassen, ook dit verloopt via notariële akte.³⁵

³¹ F. HELSEN, "Het toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen" *Not.Fisc.M.* 2015/3, 71.

³² Art. 1387 B.W.

³³ R. BARBAIX en A. VERBEKE, *kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 91-92.

³⁴ Art. 1392 B.W.

³⁵ Art. 1394 B.W.

HOOFDSTUK 2 VERMOGENSRECHTELIJKE UITWERKING

2.1 GEMEENRECHTELIJKE GRONDSLAGEN

2.1.1. FEITELIJKE SAMENWONING

Er bestaan verschillende manieren waarop men feitelijk kan samenwonen. De meest voornaamste is de familiale feitelijke samenwoning, hieronder vallen: de ouders die samenleven met hun meerderjarige kinderen, broers en zussen die met elkaar samenwonen,... Daarnaast leven bepaalde mensen in communes of kloostergemeenschappen, waarbij het feitelijk samenwonen in groepsverband plaatsvindt.³⁶ Tegenwoordig is het ook niet meer zo vreemd als vrienden of vriendinnen kort samenwonen voordat men zich definitief vestigt met zijn of haar partner. Bovenstaande vormen van feitelijk samenwonen zullen in deze masterscriptie niet aan bod komen. De feitelijke samenwoning dewelke besproken zal worden is gebaseerd op het samenwonen van een man en een vrouw die geen verwantschap hebben en die duurzaam met elkaar samenwonen op basis van de seksuele relatie die zij met elkaar delen.³⁷ Het is vanzelfsprekend dat dergelijke vorm van samenleven tevens plaats kan vinden binnen homoseksuele relaties.

Les concubins se passent de la loi, la loi se désintéresse d'eux, deze citaat toegeschreven aan Napoleon Bonaparte geldt in zeker mate tot op de dag van vandaag. Het statuut van de feitelijke samenwoning kent immers geen bepalingen in de wetgeving. De partners kunnen eventueel conventioneel een regeling treffen met betrekking tot hun vermogens. Er dient hierbij wel enige voorzichtigheid aan de dag worden gelegd. Inhoudelijk mogen dergelijke andersluidende overeenkomsten geen afbreuk doen aan de openbare orde of de goede zeden, noch de regeling aangaande het ouderlijk gezag en de voogdij, noch de regels omtrent de wettelijke rangorde van erfopvolging.³⁸ Bovendien mag dergelijke overeenkomst niet zodanig worden opgesteld dat ze in feite overstemt met een huwelijksvermogensstelsel.³⁹

De partner die meewerkt in de handelszaak van de andere partner kan een beroep doen op een arbeidsovereenkomst, op die manier zal de meewerkende partner gedurende de relatie een loon verkrijgen en dezelfde bescherming genieten als iedere werknemer. Vaak zal echter niets geregeld zijn en zal de meewerkende partner meeleven van de inkomsten uit de beroepswerkzaamheden van de partner die eigenaar is van de handelszaak. Indien de relatie verbroken wordt zal de meewerkende partner zich op andere rechtsgronden dienen te beroepen om een vergoeding te krijgen voor de geleverde arbeid, gedane investeringen of de gecreëerde meerwaarde.

³⁶ P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2011, 616.

³⁷ P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2011, 616.

³⁸ Art. 1478, vierde lid B.W.

³⁹ Gent 25 november 2004, *NJW* 2005, 805.

Indien de meehelpende partner zijn geïnvesteerde vermogen of arbeid in de handelszaak van de andere partner wenst terug te vorderen kan hij of zij zich enkel beroepen op het gemeen verbintenissenrecht. Er zijn verschillende rechtsfiguren die in aanmerking genomen kunnen worden, namelijk: de lening, de natrekking- en kostenleer, de zaakwaarneming, de onverschuldigde betaling, en de verrijking zonder oorzaak.⁴⁰ In wat volgt worden deze rechtsfiguren besproken.

Verrijking zonder oorzaak

De leer van de verrijking zonder oorzaak vindt geen grondslag in de wetgeving, maar is een rechtsfiguur ontwikkeld door de rechtspraak van het Hof van Cassatie.⁴¹ De theorie van de verrijking zonder oorzaak komt erop neer dat een derde zichzelf niet mag verrijken ten koste van een andere, zonder enige reden. In feite gaat er aldus een vermogensbestanddeel over van het vermogen van de ene persoon naar het vermogen van de andere persoon, zonder geldige reden.⁴² Indien aan de voorwaarden van de verrijking zonder oorzaak is voldaan heeft de verarmde het recht om een deel van de verrijking terug te vorderen. Dit is de *actio de in rem verso* vordering.⁴³

Teneinde de verrijking zonder oorzaak succesvol te kunnen invoeren dienen vijf⁴⁴ voorwaarden voldaan te zijn. Er moet sprake zijn van een verrijking, een verarming, een causaal verband tussen de verrijking en de verarming, het ontbreken van een oorzaak, en een subsidiair karakter.⁴⁵ Het Franse Hof van Cassatie stelde oorspronkelijk dat geen voorwaarde vervuld moest zijn om een toepassing te maken van de verrijking zonder oorzaak. Het enige dat men moest bewijzen was een verarming van de ene en de verrijking van de andere. "*Cette action dérivant du principe d'équité qui défend de s'enrichir au détriment d'autrui et n'ayant été réglementée par aucun texte de nos lois, son exercice n'est soumis à aucune condition déterminée.*"⁴⁶ Het Belgische Hof van Cassatie paste de verrijking zonder oorzaak voor het eerst toe in een arrest van 27 mei 1909, in navolging van het Franse Hof van Cassatie.⁴⁷

⁴⁰ C. DECLERCK en V. ALLAERTS, "Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners ontwikkelingen 2011 – 2013" in P. SENAEVE, I. BOONE, C. DECLERCK, en J. DU MONGH, *Themis 85 – personen- en familerecht*, Brugge, die Keure, 2014, 71.

⁴¹ Cass. 17 november 1983, *Arr.Cass.* 1983 – 1984, 315; Cass. 7 september 2001, *Arr.Cass.* 2001, 1395; Cass. 19 januari 2009, *Arr.Cass.* 2009, 176.

⁴² S. STIJNS, *Verbintenissenrecht boek 1 bis*, Brugge, die Keure, 2009, 22.

⁴³ P. MAES, "ongegronde vermogensverschuivingen en driepartijenverhoudingen", *TPR* 2010, 190.

⁴⁴ Sommige auteurs spreken van vier toepassingsvoorwaarden. Ik heb er echter voor geopteerd om de zienswijze van de auteurs die spreken van vijf voorwaarden te volgen.

⁴⁵ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht boek 1 bis*, Brugge, die Keure, 2009, 23 – 26.

⁴⁶ Cass. fr. 15 juni 1892, D. 1892,I, 596; P. MAES, "ongegronde vermogensverschuivingen en driepartijenverhoudingen" *TPR* 2010, 200.

⁴⁷ E. DIRIX, "ongerechtvaardigde verrijking in drie-partijen-verhoudingen", *TPR* 1981, 1023.

Ten eerste dient er aldus sprake te zijn van een verrijking. Het begrip 'verrijking' wordt op een ruime wijze geïnterpreteerd. In principe betekent dit dat elk voordeel dat in geld waardeerbaar is een verrijking kan zijn.⁴⁸

Ten tweede dient er een verarming plaats te vinden. Het begrip 'verarming' wordt op dezelfde wijze geïnterpreteerd als het begrip 'verrijking', namelijk: elk nadeel dat in geld waardeerbaar is.⁴⁹

Ten derde is een causaal verband vereist tussen de verrijking en de verarming. Bij de toepassing van deze voorwaarde gaat men na of de verarming wel degelijk het gevolg is van de verrijking of dat deze verarming tevens had kunnen ontstaan zonder de verrijking van het andere vermogen. Men maakt hier in feite een toepassing van de equivalentieleer.⁵⁰

Ten vierde mag noch de verrijking, noch de verarming een oorzaak hebben. Deze oorzaak kan een rechterlijke beslissing zijn, dan wel een wettelijke, contractuele, of natuurlijke verbintenis oftewel een eenzijdige rechtshandeling.⁵¹ In de situatie van ex-partners maakt men vaak een toepassing van de 'wil van de verarmde' onder deze geldigheidsvoorwaarde. Het Hof van Cassatie besliste reeds in 1960 dat de wil van de verarmde een vermogensverschuiving rechtvaardigt.⁵² In dit arrest verduidelijkte het Hof dat er een distinctie gemaakt dient te worden tussen de vrijgevigheid en de hulpvaardigheid. De wil van de verarmde kan aldus enerzijds een *animus donandi* zijn of anderzijds een *animus solvendi*. De rechter zal uit de feitelijke omstandigheden dienen af te leiden welke bedoeling de meewerkende partner precies had.⁵³ Indien de meehelpende partner uit volledige vrijgevigheid arbeid heeft geleverd in de handelszaak of investeringen heeft gedaan, dan zal hij of zij zich niet kunnen beroepen op de figuur van de verrijking zonder oorzaak. Zelfs indien de ene partner slechts eenmalig arbeid levert in de handelszaak moet men nagaan wat de wil van de verarmde precies was. Zo stelde het Vrederecht te Namen in 2001 dat loodgieterwerken uitgevoerd tijdens de relatie door een van de partners aan het eigendom van de andere partner geen verrijking zonder oorzaak kon vormen. Uit de materiële en technische tussenkomst van een van de partner bleek immers zijn wil om het gezamenlijk levenskader te verbeteren.⁵⁴

Zoals reeds vermeld mag noch de verrijking, noch de verarming een oorzaak hebben. In sommige rechtsleer wordt opgeworpen dat het louter bestaan van de affectieve samenlevingsrelatie de toepassing van deze voorwaarde zou verhinderen of met andere woorden het bestaan van een relatie zou dan de oorzaak van de verarming of verrijking zijn. De Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel paste deze zienswijze toe in 2012. "*Qu'il n'y a donc là rien d'injuste ni de choquant sur le plan de l'équité; qu'il ne s'agit que de la conséquence d'un choix de vie qui, comparé au mariage, présente sans doute des inconvénients, mais qui n'est pas non plus sans avantages; qu'on*

⁴⁸ C. MARR, "L'enrichissement sans cause. Un fondement d'équité sous une apparente rigueur" in S. STIJNS en P. WERY, *De bronnen van niet contractuele verbintenissen*, Brugge, die Keure, 2007, 209.

⁴⁹ S. STIJNS, *verbintenissenrecht boek 1 bis*, Brugge, die Keure, 2009, 23.

⁵⁰ D. COUN, "Onverschuldigde betaling en verrijking zonder oorzaak: een kans voor 'vergeten schuldeisers' bij vereffening?", *RW* 2005-2006, 847.

⁵¹ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht boek 1 bis*, Brugge, die Keure, 2009, 24.

⁵² Cass. 15 september 1960, *Arr. Cass.* 1961, 45.

⁵³ Cass. 19 januari 2009, *Arr. Cass.* 2009, 179; E. NORDIN, "De wil als oorzaak van een vermogensverschuiving: Het onderscheid tussen hulpvaardigheid en vrijgevigheid", *RW* 2009, 1084.

⁵⁴ Vred. Namen 16 januari 2001, *JLMB* 2001, 969.

*n'entrera pas dans l'examen d'une éventuelle disproportion des dépenses de l'un et de l'autre, car ce genre de calcul — à supposer qu'on puisse le réaliser — serait nécessairement faussé par la composante affective de la relation, et l'on sait qu'elle n'a pas de prix.*⁵⁵ Deze zienswijze van de Rechtbank van Eerste Aanleg is in later rechtsleer niet gevolgd. De oorzaak kan een rechterlijke beslissing zijn, dan wel een wettelijke, contractuele, of natuurlijke verbintenis, oftewel een eenzijdige rechtshandeling.⁵⁶ Deze oorzaken staan aldus los van het feit of men een affectieve samenlevingsrelatie met elkaar heeft. Het louter bestaan van de relatie kan aldus niet leiden tot de uitsluiting van de verrijking zonder oorzaak.⁵⁷

Ten slotte is vereist dat de verrijking zonder oorzaak een subsidiair karakter heeft. Hiermee bedoelt men dat de verarmde geen andere mogelijkheid meer heeft om de vermogensverschuiving recht te zetten. Men mag aldus niet over nog een andere vordering beschikken.⁵⁸ De verrijking zonder oorzaak zal aldus worden afgewezen indien de verarmde zich kan beroepen op een contractuele vorderingen, een vordering uit onrechtmatige daad, of een vordering op grond van de wet.⁵⁹

De partner die een vergoeding wenst te krijgen voor de geleverde arbeid in de handelszaak van de andere partner of een vergoeding voor de meerwaarde die men heeft verwezenlijkt in die handelszaak zal aldus een beroep kunnen doen op de verrijking zonder oorzaak. De toepassingsvoorwaarden zijn mijn inziens eerder strikt en bovendien dient deze partner te bewijzen dat hij of zij gehandeld heeft buiten de grenzen van de bijdrage in de lasten van de samenleving.⁶⁰

Lening

Indien de meehelpende partner eigen gelden heeft geïnvesteerd of ter beschikking gesteld in de handelszaak van de andere partner kan men zich beroepen op de rechtsfiguur van de lening in een poging tot terugvordering van deze gelden. Men dient dit op grond van artikel 1315 B.W. te bewijzen. De bewijslast is dubbel: Men dient te bewijzen dat men de gelden daadwerkelijk ter beschikking heeft gesteld en bovendien moet men het bewijs leveren dat deze gelden in het kader van een leningsovereenkomst zijn gegeven.⁶¹

De terbeschikkingstelling van de gelden kan bewezen worden door alle middelen van het recht. Het bewijs dat de gelden in het kader van een leningsovereenkomst zijn gegeven dient echter geleverd te worden overeenkomstig artikel 1341 B.W. Krachtens artikel 1341 B.W. dienen alle zaken die de

⁵⁵ Rb. Brussel 4 mei 2012, *JT* 2012, 796.

⁵⁶ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht boek 1 bis*, Brugge, die Keure, 2009, 24.

⁵⁷ L. STERCKX, "Les comptes entre ex-époux séparés de biens relatifs au financement d'un immeuble indivis: de l'absence d'enrichissement à la présence d'une cause", *RNB* 2013, 439.

⁵⁸ A. VAN OEVELEN, "Het subsidiaire karakter van de rechtsvordering op grond van vermogensverschuiving zonder oorzaak", *RW* 1996 – 1997, 46 – 48.

⁵⁹ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht boek 1 bis*, Brugge, die Keure, 2009, 26.

⁶⁰ De bijdragen in de lasten van de samenleving worden later nog besproken.

⁶¹ C. DECLERCK en V. ALLAERTS, "Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners, ontwikkelingen 2011 – 2013" in P. SENAËVE, I. BOONE, C. DECLERCK, en J. DU MONGH, *Themis 85 – Personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2014, 71.

som of waarde van 357 EUR te boven gaan schriftelijk bewezen te worden.⁶² Vaak is dit echter niet zo vanzelfsprekend, daar partners op het moment dat de relatie nog goed verloopt hier weinig belang aan hechten. In het kader van feitelijk samenwonenden kunnen de uitzonderingen in de artikelen 1347 en 1348 B.W. van belang zijn. Deze uitzonderingen betreffen het begin van bewijs door geschrift en de onmogelijkheid om zich een schriftelijk bewijs te verschaffen. Menigmaal tracht men zich te beroepen op de morele onmogelijkheid om zich een geschrift te verschaffen doordat men zich in een relatie bevond. De rechter zal op grond van de feiten soeverein beoordelen wat de precieze afbakening van het begrip morele onmogelijkheid dient te zijn.⁶³ In het algemeen wordt echter aangenomen dat het loutere feit van samenwonen niet volstaat om te spreken van een morele onmogelijkheid.⁶⁴

Een toepassing van de lening tussen feitelijk samenwonenden is de uitspraak in een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen in 2007. *In casu* woonden de partners vijf jaar feitelijk samen en was er geen samenlevingscontract opgesteld. Nadat de relatie was verbroken hadden de partijen een schulderkennis ondertekend. In deze schulderkennis werd vermeld dat S.K. 224.000 euro had geleend van D.Y. Deze schulderkennis werd ondertekend door beide partijen. S.K. verklaarde nadien echter dat deze schulderkennis niet kan gelden als bewijs van de betalingsverbintenis. De bedragen waren immers niet voluit in letters geschreven en bovendien was de schulderkennis ook niet met de hand geschreven. D.Y. van haar kant stelde dat deze schulderkennis als begin van bewijs diende te gelden en dat dit aangevuld met de verklaringen van S.K. uit het strafrechtelijk onderzoek als volledig bewijs zou moeten gelden. Deze verklaringen zouden een aanvullend bewijs vormen. Het Hof besliste uiteindelijk dat het bestaan van een leningsovereenkomst niet bewezen is geacht. *"Het feit dat geïntimeerde tegenover de verbalisanten erkende dat de gelden afkomstig waren van appelante en dat de handtekening onder de schulderkennis door hemzelf werd geplaatst vormt geen aanvullend bewijs dat samen met het schriftelijk bewijs, een volledig bewijs kan opleveren van de persoonlijke betalingsverbintenis van de geïntimeerde."*⁶⁵

De strenge bewijsregeling omtrent de figuur van de lening zal er in vele gevallen aldus voor zorgen dat het beroep hierop onsuccesvol is. Bovendien is het vanzelfsprekend dat wanneer men een vordering instelt teneinde een vergoeding te krijgen voor de geleverde arbeid men zich niet kan beroepen op de figuur van de lening.⁶⁶ Investerings van een geldsom in de handelszaak van de partner kan men op basis van de lening wel trachten terug te vorderen.

⁶² Cass. 26 oktober 2008, *JT* 2007, 51.

⁶³ Cass. 6 december 1988, *Arr.Cass.* 1988-89, 410.

⁶⁴ Zie bijvoorbeeld: Rb. Kortrijk 14 mei 2009, *RW* 2010 - 11, 204 - 205; K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, Brugge, die keure, 2011, 253.

⁶⁵ Antwerpen 8 oktober 2007, *TBBR* 2012, 189.

⁶⁶ K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, Brugge, die Keure, 2011, 254.

Natrekking- en kostenleer

Indien een partner tijdens de samenlevingsrelatie kosten heeft gemaakt ter renovatie of verbouwing aan een onroerend goed dat eigendom is van de andere partner kan men zich baseren op de bepalingen omtrent natrekking .

Artikel 555 B.W. bepaalt hierover: *"Indien de beplantingen, gebouwen en werken zijn tot stand gebracht door een derde met zijn eigen materialen, heeft de eigenaar van het erf het recht die voor zich te behouden, ofwel de derde te verplichten ze weg te nemen.*

Indien de eigenaar van het erf de wegruiming vordert van de beplantingen en gebouwen, geschiedt deze op kosten van degene door wie zij zijn tot stand gebracht, zonder enige vergoeding voor hem; hij kan zelfs, indien daartoe reden is, veroordeeld worden tot schadevergoeding wegens het nadeel dat de eigenaar van het erf mocht hebben geleden. Indien de eigenaar verkiest die beplantingen en gebouwen te behouden, moet hij de waarde van de materialen en het arbeidsloon vergoeden, zonder dat de min of meer belangrijke vermeerdering der waarde, die het erf kan hebben verkregen, in aanmerking komt. Indien echter de beplantingen, gebouwen en werken zijn tot stand gebracht door een derde, onder wie het goed is uitgewonnen en die niet tot teruggave van de vruchten is veroordeeld, daar hij te goeder trouw was, dan kan de eigenaar de wegruiming van die werken, beplantingen en gebouwen niet vorderen; maar hij heeft de keus om, ofwel de waarde van de materialen en het arbeidsloon te vergoeden, ofwel een bedrag te betalen dat gelijk is aan de door het erf verkregen meerwaarde."

In de situatie dat een partner renovatiewerken heeft uitgevoerd aan de handelszaak van de andere partner kan hij op grond van artikel 555 B.W. een vordering instellen. De partner die eigenaar is van de handelszaak dient dan overeenkomstig het derde lid de waarde van de materialen en het arbeidsloon vergoeden, zonder dat de min of meer belangrijke vermeerdering der waarde in aanmerking genomen kan worden.

Indien een partner een ander soort werken heeft uitgevoerd dat niet valt onder artikel 555 B.W. kan men trachten de theorie van de kostenleer toe te passen. Zo wordt aangenomen dat herstellingen, verbeteringen, of bewerkingen niet toegepast kunnen worden op de natrekking.⁶⁷ Voor dit soort werken dient men zich te baseren op de theorie van de kostenleer. De theorie van de kostenleer komt erop neer dat iedereen verplicht is tot terugbetaling van de kosten die een derde gemaakt heeft aan zijn eigendom. De toepassing van de theorie van de kostenleer vloeit voort uit artikel 1382 B.W. In een arrest van het Hof van Beroep te Brussel in 2010 werd de theorie van de kostenleer succesvol ingeroepen. *In casu* had een partner gedeeltelijk de uitgaven betaald voor het plaatsen van nieuwe vensters in een onroerend goed van de andere partner. De partners waren feitelijk samenwonend. Het Hof besliste dat de nieuwe vensters geïncorporeerd waren in het onroerend goed dat het exclusieve eigendom was van de andere partner. Op grond

⁶⁷ P. SENAËVE, G. VERSCHULDEN, en F. SWENNEN, *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 307.

van de theorie van de kostenleer werd de partner die eigenaar was van het onroerend goed dan ook veroordeeld tot terugbetaling van de gemaakte kosten.⁶⁸

Onverminderd voorgaand arrest, dat bij wijze van voorbeeld geldt, wordt een beroep op artikel 555 B.W. zelden aanvaard in de rechtspraak.⁶⁹ Artikel 555 B.W. zou immers bedoeld zijn voor de situaties waarbij een derde werken aan een goed uitvoert, en de eigenaar niet in het bezit is van het onroerend goed, en de eigenaar nadien vaststelt dat de derde werken aan zijn goed heeft uitgevoerd.⁷⁰ De toepassing van deze rechtsfiguur is tevens twijfelachtig omdat feitelijke samenwonenden doorgaans een goed samen bewonen en er zodoende samen afspraken rond maken en samen overleg over plegen.⁷¹ Overigens is het eerder onwaarschijnlijk dat een beroep op deze gemeenrechtelijke figuur succesvol zal zijn bij een vordering teneinde een vergoeding te verkrijgen voor de geleverde arbeid in de handelszaak van de andere partner.

Zaakwaarneming

De zaakwaarneming is een andere rechtsfiguur waar feitelijke partners zich mogelijks op kunnen beroepen. In principe gaat het om een situatie waarin de zaakwaarnemer vrijwillig en belangeloos, maar niet uit vrijgevigheid, nuttige dan wel noodzakelijke materiële of rechtshandelingen verricht voor de meester van de zaak, die hem hiertoe niet specifiek de opdracht heeft gegeven.⁷²

De zaakwaarneming wordt gekenmerkt door vijf toepassingsvoorwaarden. De eerste voorwaarde om zaakwaarneming te kunnen toepassen betreft het feit dat de tussenkomst belangeloos dient te zijn. Indien de zaakwaarnemer andermans zaken behartigt om *de facto* zijn eigen belangen te dienen, kan er geen sprake zijn van zaakwaarneming. Ook in het geval waarbij de zaakwaarnemer denkt zijn eigen zaak waar te nemen, maar hij eigenlijk die van iemand anders waarneemt is zaakwaarneming uitgesloten.⁷³ Ten tweede dient de zaakwaarneming vrijwillig⁷⁴ tot stand zijn gekomen. Het bestaan van een contractuele, wettelijke of rechterlijke plicht kan de toepassing van de zaakwaarneming aldus verhinderen. Ten derde dient de zaakwaarneming onder bezwarende titel te zijn. De zaakwaarnemer mag aldus niet de intentie hebben om de meester van de zaak te begiftigen, in dat geval zou er immers sprake zijn van een handeling om niet.⁷⁵

⁶⁸ Brussel, 2 maart 2010, AR 2007AR1044.

⁶⁹ B. VAN DEN HOUTE, "Hoe anticiperen op financiële geschillen tussen samenwoners" in W. PINTENS en C. DECLERCK, *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 205.

⁷⁰ C. DECLERCK en V. ALLAERTS, "Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners – ontwikkelingen 2011 – 2013" in P. SENAËVE, I. BOONE, C. DECLERCK en J. DU MONGH, *Themis 85 – personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2014, 72.

⁷¹ K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, Brugge, die Keure, 2011, 253.

⁷² S. STIJNS, *Verbintenissenrecht boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2009, 4.

⁷³ S. STIJNS, *verbintenissenrecht boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2009, 5.

⁷⁴ Artikel 1371 en artikel 1372, lid 1 B.W.

⁷⁵ V. SAGAERT, "Zaakwaarneming" in X., *Bijzondere overeenkomsten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, OBO afl. 81, 20.

Op grond van de feitelijke elementen zal de meester van de zaak aldus dienen aan te tonen dat de zaakwaarnemer gehandeld heeft uit vrijgevigheid.⁷⁶ Ten vierde dient de tussenkomst van de zaakwaarnemer niet enkel nuttig te zijn maar tevens noodzakelijk. De invulling van deze voorwaarde wordt in de rechtsleer en de rechtspraak op verschillende manier opgevat. In principe tracht men onwenselijke inmengingen zoveel mogelijk voorkomen. Vandaar dat men niet enkel vereist dat de inmenging nuttig is, maar ook noodzakelijk, hetgeen overigens streng wordt geïnterpreteerd. Bepaalde auteurs spreken zelfs van een vereiste van een noodtoestand.⁷⁷ Andere auteurs stellen daarentegen dat een nuttige tussenkomst in bepaalde situaties zou kunnen volstaan. In een arrest van het Hof van Cassatie van 12 november 1998 leiden verschillende auteurs af dat het Hof deze laatste zienswijze is aangedaan. "*Overwegende dat het voordeel van zaakwaarneming, in de zin van de artikelen 1372 tot 1375 van het Burgerlijk Wetboek, aan een ieder kan worden toegekend die in het belang van een derde is opgetreden, wanneer zijn optreden voor laatstgenoemde op dat tijdstip nuttig kon zijn.*"⁷⁸ De onenigheid omtrent dit criterium is echter nog steeds groot, hetgeen leidt tot een aanzienlijke variatie in de rechtsleer en de rechtspraak. In Frankrijk woedt een identieke discussie. De overheersende opvatting in Frankrijk is dat de tussenkomst niet enkel nuttig moet zijn, maar tevens opportuun. Het pluspunt van dergelijke zienswijze is dat niet enkel de handelingen van de zaakwaarnemer beoordeeld worden, maar er tevens gekeken wordt naar de omstandigheden waarin de feiten zich afspeelden.⁷⁹

De laatste toepassingsvoorwaarde van de zaakwaarneming betreft het feit dat er geen verzet mag uitgaan van de meester van de zaak. Het is immers vanzelfsprekend dat indien de meester van de zaak zich heeft verzet tegen het optreden van de zaakwaarnemer, het nuttigheids criterium *a priori* uitgesloten is.

Overeenkomstig artikel 1375 B.W. dient de meester van de zaak de zaakwaarnemer te vergoeden voor alle nuttige of noodzakelijke uitgaven die hij heeft gedaan.

In een arrest van het Hof van Beroep te Gent uit 2008 is de figuur van de zaakwaarneming succesvol ingeroepen. *In casu* betrof het partners die gedurende een tiental jaar feitelijk hebben samengewoond. Gedurende de relatie had de man kosten gemaakt tot de oprichting van een woning op een bouwgrond waarvan de vrouw het exclusieve eigendom had. Op grond van de zaakwaarneming kende het Hof de man een vergoeding toe voor zijn gedane investeringen.⁸⁰ In de noot van dit arrest twijfelt de auteur er echter aan in welke mate de zaakwaarneming *in casu* toepassing kon vinden. Het noodzakelijkheidscriterium zou immers niet vervuld zijn en bovendien was er geen bewijs dat de man handelde buiten het medeweten van de vrouw.⁸¹

⁷⁶ Rb. Antwerpen 24 juni 1966, *RW* 1966-1967, 604.

⁷⁷ V. SAGAERT, "Wat als het vermogen gaat schuiven? Casuïstiek rond zaakwaarneming, onverschuldigde betaling, en ongerechtvaardigde verrijking" in S. STIJNS, *Themis Verbintenissenrecht 41*, Brugge, die Keure, 2006 - 2007, 71.

⁷⁸ Cass. 12 november 1998, *Arr.Cass.* 1998, 1048.

⁷⁹ S. STIJNS, *Verbintenissenrecht Boek 1 bis*, Brugge, die Keure, 2009, 8.

⁸⁰ Gent 20 november 2008, *TBBR* 2011, 39.

⁸¹ Gent 20 november 2008, *TBBR* 2011, noot S. BOULY.

Andere auteurs nuanceren dit standpunt en zijn van mening dat de zaakwaarneming niet een noodzakelijk, maar eerder een nuttig karakter dient te vertonen. Voorts stellen zij dat de zaakwaarneming toegepast kan worden zolang de meester van de zaak zich niet heeft verzet.⁸² In een vergelijkbaar arrest uitgesproken door het Hof van Beroep te Brussel in 2007 werd de zaakwaarneming onsuccesvol ingeroepen. Het Hof stelde: "*Terecht was de eerste rechter van oordeel dat de zaakwaarneming in casu niet kan worden toegepast. De zaakwaarneming onderstelt immers een optreden ten bate van de meester van de zaak, zonder opdracht van deze laatste en buiten diens medeweten, zeker bij het begin. In het geval van samenwonenden, zoals te dezen, is deze vereiste niet voorhanden.*"⁸³

De toepassingsvoorwaarden van de zaakwaarneming zijn bijzonder streng. Bovendien blijkt uit het voorgaande dat er in de rechtspraak en rechtsleer geen eenstemmigheid is, hetgeen er in de praktijk toe leidt dat een beroep op de zaakwaarneming enige rechtsonzekerheid met zich meebrengt. Een beroep op de zaakwaarneming om de arbeid ten bate van de handelszaak van de andere partner vergoed te zien zal menigmaal onsuccesvol zijn omdat de terbeschikkingstelling van gelden in een samenlevingsrelatie vaak niet zonder opdracht van de andere partner voorkomt. Het zal minstens met medeweten van de andere partner zijn.⁸⁴

Onverschuldigde betaling

Ten laatste kunnen de partners zich beroepen op de figuur van de onverschuldigde betaling. Artikel 1235 lid B.W. stelt: "*Iedere betaling onderstelt een schuld: Hetgeen betaald is zonder verschuldigd te zijn, kan worden terug gevorderd.*"

Teneinde de onverschuldigde betaling succesvol in te roepen dienen twee voorwaarden vervuld te zijn. Er moet aan de ene kant sprake zijn van een betaling en aan de andere kant dient deze betaling zonder oorzaak te zijn, of met andere woorden, onverschuldigd.⁸⁵ Op grond van de onverschuldigde betaling dient enkel vergoed te worden hetgeen dat daadwerkelijk is betaald. Overeenkomstig artikel 1378 B.W. moeten tevens de interesten vanaf de dag van betaling worden terugbetaald indien hij die ontvangen heeft te kwader trouw heeft gehandeld.

Op grond van de onverschuldigde betaling kunnen partners een vordering instellen teneinde gemaakte kosten terug te vorderen. De meewerkende partner zou eventueel op grond van deze rechtsfiguur de kosten die hij of zij gemaakt heeft in de handelszaak van de andere partner kunnen terugvorderen. Deze vordering is echter niet zo vanzelfsprekend. De vermogensverschuiving

⁸² C. DECLERCK en V. ALLAERTS, "Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners – ontwikkelingen 2011 – 2013" in P. SENAËVE, I. BOONE, C. DECLERCK, en J. DU MONGH, *Themis 85 – personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2014, 73.

⁸³ Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-2002, 844.

⁸⁴ K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, Brugge, die Keure, 2011, 269.

⁸⁵ Cass. 26 juni 1998, *Arr. Cass.* 1998, 765 en S. STIJNS, *Verbintenissenrecht boek 1bis*, Brugge, die Keure, 2009, 14.

veronderstelt immers een *animus solvendi* in hoofde van de meerwerkende partner. De huidige rechtspraak staat echter eerder weigerachtig tegen het aanvaarden van een *animus solvendi* tussen feitelijk samenwonenden.⁸⁶

Bijdrage in de lasten van de samenleving

Artikel 221, lid 1 B.W. stelt: "*Iedere echtgenoot draagt in de lasten van het huwelijk bij naar zijn vermogen.*" Voorgaande bepaling geldt enkel voor partners die in het huwelijk zijn getreden. Voor partners die hebben geopteerd voor een wettelijke samenwoning geldt een gelijkaardige bepaling, namelijk artikel 1477, § 3 B.W.: "*De wettelijk samenwonenden dragen bij in de lasten van het samenleven naar evenredigheid van hun mogelijkheden.*" Voor feitelijk samenwonenden bestaat er geen soortgelijke bepaling. In de rechtsleer en rechtspraak gaat men er echter toch vanuit dat op feitelijk samenwonenden dezelfde draagwijdte rust op grond van een natuurlijke verbintenis.⁸⁷ Men tracht door het aannemen van een natuurlijke verbintenis tussen de partners te voorzien in een minimale bescherming op vermogensrechtelijk vlak.⁸⁸

Dit wilt zeggen dat de partners een huishouding vormen en dat ze dus op de een of andere manier bijdragen in de lasten van het samenleven. Hierbij wordt niet enkel gekeken naar hun inkomsten, maar tevens naar de prestaties uitgevoerd *in natura*.⁸⁹ "*Le devoir naturel de conscience et de solidarité né du concubinage n'est past sans limite: là où on écarterait la qualification de charges de ménage entre époux, on doit également l'exclure entre partenaires non mariés, et al où on admettrait que la contribution d'un époux est excessive, la même conclusion s'impose dans les couples non mariés.*"⁹⁰ De partners dienen aldus naar evenredigheid van hun mogelijkheden bij te dragen in de samenleving, waarbij huishoudelijk taken tevens meegeteld worden in de omvang van de bijdrageplicht. Enkel bij een overschrijding van de normale bijdrage in de samenleving zal een vergoeding mogelijk zijn.⁹¹

Indien een van de feitelijk samenwonenden partners zich wenst te beroepen op een van de vijf⁹² besproken vorderingsgronden, dan zal altijd nagegaan worden in welke mate hun uitgaven of investeringen de normale huishouduitgaven overschrijden. Indien uit de feitelijke omstandigheden

⁸⁶ K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, Brugge, die Keure, 2011, 288.

⁸⁷ B. VINCK, "Wettelijke en feitelijke samenwoning", *TPR* 2012, 1838.

⁸⁸ D. PIGNOLET, "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners" in W. PINTENS en J. DU MONGH (eds.), *Patrimonium 2006*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 251.

⁸⁹ Antwerpen 9 november 2011, 2010/AR/3141, onuitg.

⁹⁰ V. DELHALLEUX, "La répétition de la contribution excessive aux charges du ménage: proposition d'une nouvelle issue aux conflits entre cohabitants de fait", *TBBR* 2009, 144.

⁹¹ K. WILLEMS, *De natuurlijke verbintenis*, Brugge, die Keure, 2011, 255; V. DELHALLEUX, "La répétition de la contribution excessive aux charges du ménage: proposition d'une nouvelle issue aux conflits entre cohabitants de fait", *TBBR* 2009, 146.

⁹² De besproken vorderingsgronden zijn: verrijking zonder oorzaak, lening, zaakwaarneming, natrekking en kostenleer, en onverschuldigde betaling.

kan worden afgeleid dat de normale huishouduitgave niet overschreden zijn, dan heeft de vordering van de meewerkende partner weinig kans op slagen.⁹³

2.1.2. WETTELIJKE SAMENWONING

De partners die een wettelijke samenwoning wensen aan te gaan dienen vooreerst een verklaring van wettelijke samenwoning schriftelijk af te geven aan de ambtenaar van de burgerlijke stand.⁹⁴ Zoals reeds vermeld behoudt elk van de partners het exclusieve eigendom van zijn of haar goederen. De goederen die gezamenlijk worden aangekocht komen hen in onverdeeldheid toe, dit kan weerlegd worden door het exclusieve eigendom van de goederen te bewijzen.

Indien een van de partners aldus eigenaar is van een handelszaak komt deze hem bijgevolg exclusief toe. De inkomsten uit deze beroepswerkzaamheden en de investeringen gedaan met deze inkomsten komen de partner die eigenaar is van de zaak tevens exclusief toe. De partner die beslist om de andere partner mee te helpen in de handelszaak kan dit op verschillende manieren doen. Het is mogelijk dat er een beroep wordt gedaan op een arbeidsovereenkomst en de meehelpende partner een loon krijgt en daarbij de bescherming die elke arbeider toekomt. Verder kunnen de partners eventueel ook conventioneel een regeling opstellen met betrekking tot hun vermogens. Vaak zal er echter niets specifiek geregeld zijn. De meehelpende partner zal in dit geval geen eigen loon krijgen, maar meeleven van de inkomsten van de partner die eigenaar is van de handelszaak. Indien de relatie stuk loopt heeft de meehelpende partner geen recht op de helft van de inkomsten uit de beroepswerkzaamheden van de andere partner. Alle goederen zijn in dit stelsel immers exclusief eigen. In de wetgeving is er niets specifiek geregeld omtrent de beëindiging van de wettelijke samenwoning en de eventuele vermogensrechtelijke gevolgen daarvan. Wanneer de meehelpende partner na de beëindiging van de relatie een vergoeding wenst voor de geleverde arbeid zal laatstgenoemde op zoek moeten gaan naar andere rechtsgronden.

Indien een partner zonder vergoeding meewerkt in de handelszaak van de andere partner, dan zal hij of zij zich op het einde van de relatie dienen te beroepen op de gemeenrechtelijke vorderingsgronden. De beroepsinkomsten van de handelszaak zijn immers een eigen goed van de andere partner. De gemeenrechtelijke vorderingsgronden zijn: de verrijking zonder oorzaak, de lening, de zaakwaarneming, de natrekking- en kostenleer en de onverschuldigde betaling. Een beroep op deze rechtsfiguren verloopt op dezelfde wijze als omschreven onder titel 2.1.1. De feitelijke samenwoning. Omtrent de vermogensrechtelijke gevolgen tussen de partners bevinden de wettelijk samenwonenden zich aldus in dezelfde toestand als de feitelijk samenwonenden. Ook wettelijk samenwonenden kunnen best een samenlevingscontract afsluiten om de vermogensrechtelijke gevolgen van hun samenwoning te regelen.

⁹³ V. ALLAERTS, "Samenwoningsrecht" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2009*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 70; I. SAMOY, "investeren in andermans woning bij feitelijke samenwoning. In welke mate verhindert de natuurlijke verbintenis tot bijdrage in de lasten van de feitelijke samenwoning een vergoedingsaanspraak" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 273 - 285.

⁹⁴ Art. 1476 B.W.

2.1.3. HUWELIJK

2.1.3.1 Wettelijk stelsel

Partners gehuwd onder het wettelijk stelsel beschikken over drie vermogens, namelijk de eigen vermogens van elk van de partners en het gemeenschappelijk vermogen. Arbeid geleverd in de handelszaak van de andere partner zal een vermogensverschuiving tussen de eigen vermogens en het gemeenschappelijk vermogen tot gevolg hebben. Overeenkomstig de wet kunnen deze echtgenoten zich dan ook beroepen op de wetsbepalingen omtrent de vergoedingsrekeningen vanwege een vermogensverschuiving tussen het gemeenschappelijk vermogen en de eigen vermogens.⁹⁵

2.1.3.2. Stelsel van scheiding der goederen

De situatie waarbij een van de partners een handelszaak uitbaat en de andere partner hierin meehelpt is onder het statuut van de scheiding van goederen onbillijker dan in het geval dat men getrouwd is onder het wettelijk stelsel. Indien een van de partners een handelszaak uitbaat en de andere partner hierin meewerkt zal de situatie op zich vaak gelijkenissen tonen met de situatie onder het wettelijk stelsel, de gevolgen liggen echter anders.

In tegenstelling tot het gemeenschapsstelsel blijven alle goederen van elk der echtgenoten eigen. Dit geldt zowel voor de goederen verkregen voor het huwelijk als voor de goederen, arbeidsinkomsten, en besparingen en investeringen daarop gedurende het huwelijk.⁹⁶ De handelszaak van de zelfstandige partner zal in dit stelsel steevast zijn eigen goed zijn. De arbeid geleverd door de andere partner zal enkel het eigen vermogen van de zelfstandige partner ten goede komen.⁹⁷ In tegenstelling tot gehuwden onder het wettelijk stelsel is er aldus geen sprake van een verarming van het gemeenschappelijk vermogen. Het stelsel van de scheiding der goederen kent immers maar twee vermogens, te weten de eigen vermogens der echtgenoten. De echtgenoten gehuwd onder dit stelsel kunnen bovendien geen beroep doen op de bepalingen⁹⁸ aangaande vermogensverschuivingen in het Burgerlijk Wetboek zoals echtgenoten gehuwd onder het wettelijk stelsel dit wel kunnen.

Echtgenoten die opteren voor een stelsel van de scheiding der goederen doen er best aan een huwelijksovereenkomst op te stellen. Op die manier kunnen er afspraken vastgelegd worden omtrent de manier waarop de arbeid geleverd door de ene echtgenoot ten voordele van de

⁹⁵ De vergoedingsrekeningen wegens vermogensverschuiving worden later besproken.

⁹⁶ A-L VERBEKE, F. BUYSSENS en H. DERYCKE, *Handboek estate planning, vermogensplanning met effect bij leven, Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 63 – 64.

⁹⁷ N. TORFS, "Is het nieuw sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2006, 306.

⁹⁸ Art. 1432 – 1438 B.W.

handelszaak van de andere echtgenoot vergoed dienen te worden of op welke wijze de bijdragen in de lasten van het huwelijk gekwalificeerd dienen te worden. Net zoals bij de andere besproken samenlevingsvormen wordt dit ook hier vaak nagelaten.

Bij een vordering onder dit statuut kan de echtgenoot zich richten op de gemeenrechtelijke vorderingsgronden⁹⁹, zijnde: de verrijking zonder oorzaak, de lening, de zaakwaarneming, de onverschuldigde betaling en de natrekking- en kostenleer. Zoals reeds meermaals speelt er echter een grote rechtsonzekerheid bij een beroep op deze rechtsfiguren. Overigens is het meer gecompliceerd om deze figuren toe te passen in de situatie waarbij men een vergoeding vordert vanwege de geleverde arbeid of meerwaarde, dan in de situatie waarbij men spreekt over een verschuiving van geld.

Een toepassing van de verrijking zonder oorzaak in het geval waarbij men gehuwd is onder de scheiding van goederen vindt men terug in een vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik¹⁰⁰. *In casu* had de man een handelszaak. De vrouw helpt gedurende de relatie mee in de handelszaak, die eigen is van de man. De handelszaak ondergaat een groei, en de inkomsten hiervan worden geïnvesteerd in onverdeelde onroerende goederen. Op het moment van echtscheiding vordert de vrouw een vergoeding voor de meerwaarde die in de handelszaak tot stand is gekomen. De rechter stelt het volgende: "*Attendu que pour tout le travail presté par elle dans le fonds de commerce, la demanderesse peut invoquer l'enrichissement sans cause du défendeur, lequel enrichissement doit donner lieu à indemnisation puisqu'en effet le défendeur a vu, suite à ce travail de la demanderesse, son fonds de commerce bénéficier d'une plus-value, tandis que la demanderesse, au jour du depot de la requête en divorce, s'est appauvrie.*" De rechter bevestigde in dit arrest dat koppels gehuwd met een stelsel van scheiding der goederen het recht hebben zich te beroepen op de verrijking zonder oorzaak.

De toepassing van de verrijking zonder oorzaak in het geval van gehuwden onder scheiding van goederen is echter niet zonder discussie. Rechtspraak en rechtsleer zijn hier niet eensgezind over.

In een arrest van het Hof van Beroep te Luik in 1997 stelde het hof dat het meewerken in de handelszaak van de andere echtgenoot geen recht op een vergoeding doet ontstaan. Volgens het Hof is het een eigenheid aan het stelsel van de scheiding van goederen dat er slechts twee vermogens bestaan.¹⁰¹ In een arrest van het Hof van Beroep te Gent uit 1998 ging men van dezelfde zienswijze uit. Hier stelde het Hof dat indien men geen geld investeert in de handelszaak van de andere echtgenoot, maar wel meewerkt in deze handelszaak dit geen aanleiding geeft tot vergoeding. Dit wordt namelijk gecompenseerd doordat de opbrengsten van de handelszaak gezamenlijk worden gebruikt gedurende het huwelijk.¹⁰²

⁹⁹ D. PIGNOLET, "De waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen" in W. PINTENS, C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2010*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 188.

¹⁰⁰ Rb. Luik 8 januari 1996, *Rev.trim.dr.fam.* 1996, 572; Antwerpen 30 november 2005, *NJW* 2006, 948.

¹⁰¹ Luik 9 september 1997, *RNB* 1998, 634; Antwerpen 30 november 2005, *NJW* 2006, 948.

¹⁰² Gent 20 februari 1998, *TGR* 1998, 113; Antwerpen 30 november 2005, *NJW* 2006, 948.

Ook het Hof van Beroep te Antwerpen stelde in 2005 dat de verrijking zonder oorzaak niet toegepast kon worden. *"In een stelsel van zuivere scheiding van goederen kan de subsidiaire rechtsfiguur van de vermogensverschuiving zonder oorzaak geen grondslag uitmaken voor een vergoeding ten gunste van de meewerkende echtgenoot voor de tijdens het huwelijk verwezenlijkte meerwaarde van de eigen handelszaak. De contractuele verhouding tussen beide echtgenoten – veruitwendigd in het huwelijkscontract – impliceert dat de voorwaarde van de afwezigheid van een oorzaak tussen de voorgehouden verarming en verrijking meteen weerlegd is. Een eventuele verrijking van de ene echtgenoot in een stelsel van koude uitsluiting is immers het gevolg van een bewuste keuze van de echtgenoten, met name het huwelijkscontract en dus de wil van de verarmde. De beoordeling in verband met de afwezigheid van oorzaak houdt mede verband met de prestaties van de echtgenoot in het raam van zijn hulpverplichting."*¹⁰³

Echtgenoten gehuwd met een statuut van scheiding der goederen zijn vermogensrechtelijk niet beter af dan koppels die wettelijk of feitelijk samenwonen. Het is aldus uitermate belangrijk dat de partners een degelijk huwelijkscontract opstellen om de vergoedingen voor de arbeid en de eventueel verwezenlijkte meerwaarde op voorhand te regelen. Door een beroep te doen op de verrijking zonder oorzaak krijgt de meewerkende echtgenoot slechts op het einde van het stelsel een vergoeding. Dit is nadelig gezien de meewerkende echtgenoot gedurende het huwelijk geen recht kan laten gelden op enige renumneratie.¹⁰⁴

2.2. HET STATUUT VAN DE MEEWERKENDE ECHTGENOOT

Gedurende de relatie kan de meehelpende partner zich beroepen op het statuut van de (on)gehuwde meewerkende partner. Dit statuut komt tegemoet aan enkele bekommernissen van meehelpende partners. Feitelijk samenwonende en samenwerkende partners hebben echter niet de mogelijkheid om zich op dit statuut te beroepen. Enkel wettelijk samenwonende en gehuwde koppels kunnen hiervan gebruik maken.

Indien de meehelpende partner zonder enig statuut meewerkt in de handelszaak van de andere partner dan betaalt slechts één persoon sociale bijdragen. Dit heeft echter ook tot gevolg dat de slechts één persoon sociale rechten opbouwt. Vooral omtrent de pensioenregeling kan dit nefast zijn. Zo heeft alleen de zelfstandige recht op een gezinspensioen, hetgeen in vele gevallen nadeliger is dan de situatie waarin beide echtgenoten een pensioen genieten. Wanneer de zelfstandige komt te overlijden heeft de meehelpende partner wel recht op een overlevingspensioen, maar deze uitkering is zeer laag. Bij een echtscheiding heeft de meewerkende partner recht op een pensioen als uit het echt gescheiden echtgenoot, echter ook deze uitkering is bijzonder laag.¹⁰⁵

¹⁰³ Antwerpen 30 november 2005, *NJW* 2006, 948.

¹⁰⁴ N. TORFS, "De met scheiding van goederen gehuwde meewerkende echtgenoot: veroordeeld tot gratis werk?", *TBBR* 2006, 278.

¹⁰⁵ E. VAN OOSTVELDT, "Het sociaal statuut van de meewerkende echtgenoot", *T.Not.* 2006, 661.

Met de programmawet van 24 december 2002¹⁰⁶ en de programmawet van 8 april 2003¹⁰⁷ heeft de wetgever het statuut van de meewerkende echtgenoot grondig hervormd. Men spreekt in deze regeling vooral over de meewerkende echtgenoot, doch is het toepassingsgebied van deze regelgeving verruimd tot de ongehuwde helper van een zelfstandige die met deze zelfstandige een verklaring van wettelijke samenwoning heeft afgelegd.¹⁰⁸

Het statuut van de (on)gehuwde meewerkende partner behelst twee aspecten, namelijk: het ministatuut en het maxistatuut. Tegenwoordig is elke meewerkende partner verplicht onderworpen aan het maxistatuut tenzij de meewerkende echtgenoot geboren is voor 1 januari 1956, in dat geval heeft de meewerkende partner de keuze tussen het mini- en het maxistatuut.¹⁰⁹

Het ministatuut impliceert dat de meewerkende partner verplicht onderworpen is aan de regeling van ziekte- en invaliditeitsverzekering, sectoren der uitkerings- en moederschapsverzekering.¹¹⁰ De meewerkende partner dient aldus bij te dragen in de werkingskosten van de socialeverzekeringskas en dient een bijdrage te betalen berekend op het beroepsinkomen van de geholpen zelfstandige.¹¹¹ Onder het ministatuut verwerft de meewerkende partner eigen rechten op het gebied van invaliditeit, arbeidsongeschiktheid en moederschap.¹¹²

Het maxistatuut behelst dat de meewerkende partner verplicht is onderworpen aan het volledig sociaal statuut der zelfstandigen, weliswaar met uitsluiting van de faillissementsverzekering. Onder dit volledig sociaal statuut heeft de samenwerkende partner eigen rechten op het vlak van pensioenen, kinderbijslag, gezondheidszorg, arbeidsongeschiktheid, invaliditeit, en moederschap.¹¹³ De meewerkende partner is vervolgens gehouden aan de bijdrageplicht net zoals haar zelfstandige partner. De bijdrage voor de meewerkende partner is echter geminimaliseerd tot de helft van de minimumbijdrage van een normale zelfstandige.¹¹⁴ Deze bijdragen worden berekend op grond van het fiscaal meewerkinkomen dat de zelfstandige aan de meewerkende partner toekent. Het fiscaal meewerkinkomen is in feite een deel van de winsten of de baten afkomstig van de activiteit van de zelfstandige partner dat toegekend wordt aan de meewerkende partner.¹¹⁵ In het fiscaal recht wordt het meewerkinkomen van de meewerkende partner behandeld als eigen inkomen van deze partner.¹¹⁶

¹⁰⁶ Programmawet van 24 december 2002 *BS* 31 december 2002

¹⁰⁷ Programmawet van 8 april 2003 *BS* 17 april 2003

¹⁰⁸ Art. 7bis § 1 *in fine* K.B. nr. 38 houdende het sociaal statuut der zelfstandigen

¹⁰⁹ Art. 7bis § 3 K.B. nr. 38 houdende het sociaal statuut der zelfstandigen

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ Art. 11 § 2 lid 4 Algemeen Reglement Sociaal Statuut der Zelfstandigen

¹¹² N. TORFS, "Is het nieuwe sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2010, 304.

¹¹³ N. TORFS, "Is het nieuwe sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2010, 304.

¹¹⁴ Art. 12 §1 K.B. nr. 38 houdende het sociaal statuut der zelfstandigen

¹¹⁵ Art. 86 WIB '92

¹¹⁶ N. TORFS, "Is het nieuwe sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2010, 304.

Het maxistatuut heeft in bepaalde gevallen tot gevolg dat de bijdragelast van het gezin zal toenemen. Immers daar waar voorheen enkel de zelfstandige een bijdrage betaalde dient nu ook de meewerkende partner minstens een minimumbijdrage te betalen. De gevolgen van het maxistatuut hebben echter vooral een ruimere bescherming meegebracht voor de meewerkende partner. Zo heeft de meewerkende partner nu een persoonlijk recht op de terugbetaling van de ziektekosten. De gevolgen hiervan zijn echter beperkt. Voorheen viel de meewerkende partner immers ten laste van de zelfstandige en was hij of zij op deze manier verzekerd tegen ziektekosten. De weerslag op de kinderbijslag, de leeftijdbijslag, en het kraamgeld is ook miniem, hiervoor volstaat het immers dat een van de echtgenoten zelfstandige is.¹¹⁷ Zoals reeds vermeld bevond de grootste problematiek zich op het vlak van de pensioenen, en dan vooral in de situatie van echtscheiding of overlijden van de zelfstandigen. Onder het maxistatuut bouwt de meewerkende partner zelf aan de opbouw van zijn of haar pensioenrechten. Bovendien verwerft de meewerkende partner persoonlijk rechten inzake arbeidsongeschiktheid, invaliditeit, en de moederschapsverzekering.¹¹⁸

Het statuut van de (on)gehuwde meewerkende partner is niet van toepassing op partners van bedrijfsleiders.¹¹⁹ Wanneer de zelfstandige partner aldus zijn werkzaamheden uitoefent onder een vennootschap, dan kan men zich niet beroepen op het statuut van de meewerkende partner.

Bovendien krijgt de meewerkende partner onder het maxistatuut verplicht een meewerkinkomen. Deze bezoldiging van de meewerkende partner dient te stroken met het normaal loon voor de specifiek geleverde prestatie. Het meewerkinkomen is gelimiteerd op 30% van het beroepsinkomen van de zelfstandige partner, behalve indien men kan aantonen dat de meewerkende partner kennelijk recht heeft op een hoger aandeel. In het geval waarbij de partners samen de handelszaak voortzetten en zodoende gelijkwaardige prestaties leveren kan de toekenning van het meewerkinkomen zelfs 50% bedragen.¹²⁰

Het statuut van de (on)gehuwd meewerkende partner leidt tot meer onafhankelijkheid voor de samenwerkende partner. Zo krijgt deze partner gedurende de relatie een loon uitbetaald, en als de relatie beëindigd wordt of de zelfstandige partner overlijdt heeft de meewerkende partner onder dit statuut meer rechten verworven. Door de hervormingen van 2002 en 2003 heeft de meewerkende partner eigen rechten verworven binnen de sociale zekerheid op basis van de eigen bijdragen die men heeft betaald.¹²¹

Het statuut van de (on)gehuwde meewerkende partner komt mijn inziens tegemoet aan een deel van de problematiek in deze masterscriptie. Door het statuut van de (on)gehuwd meewerkende partner verkrijgt deze partner gedurende de relatie immers een loon uitbetaald. Dit loon dient overeen te stemmen met het normale loon dat voor deze arbeidsinspanningen zou uitbetaald

¹¹⁷ E. VAN OOSTVELDT, "Het sociaal statuut van de meewerkende echtgenoot", *T.Not.* 2006, 670.

¹¹⁸ E. VAN OOSTVELDT, "Het sociaal statuut van de meewerkende echtgenoot", *T.Not.* 2006, 661 – 662.

¹¹⁹ Art. 7bis § 1 lid 3 K.B. nr. 38 houdende het sociaal statuut der zelfstandigen

¹²⁰ Parlementaire vraag nr. 4-7229 van mevr. NELE LIJNEN, dd. 17.03.2010.

¹²¹ N. TORFS, "Is het nieuw sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2010, 303.

worden. Partners die wettelijk samenwonen of gehuwden onder de scheiding van goederen moeten op deze manier na de beëindiging van de relatie geen vordering meer instellen om de arbeid die zij verricht hebben in de handelszaak vergoed te zien. Dit is naar mijn mening positief gezien men zich bijgevolg niet moet richten tot de gemeenrechtelijke vorderingsgronden die heel wat rechtsonzekerheid met zich meebrengen.

2.3. VERGOEDINGSVORDERINGEN VANWEGE EEN VERMOGENSVERSCHUIVING

2.3.1 ALGEMEEN

Indien men gehuwd is onder het statuut van het wettelijk vermogensstelsel bestaan er drie vermogens. De eigen vermogens van elk der echtgenoten en het gemeenschappelijk vermogen. De inkomsten uit de handelszaak van de ene partner vallen in het gemeenschappelijk vermogen. Indien de relatie beëindigd wordt heeft de andere partner recht op de helft van de beroepsinkomsten uit deze beroepsbezigheden.

Een niet zo buitengewoon voorbeeld: Partner A is eigenaar van een handelszaak. Partner B helpt hierin mee op een sporadische wijze, zonder het statuut van meewerkende echtgenoot te genieten. De handelszaak groeit doorheen de jaren en om alles in goede banen te leiden werkt partner B steeds vaker mee in de zaak. In sommige situaties komt het zelfs voor dat partner B een bepaald aspect van de handelszaak volledig op zich zal nemen en verder uitbouwen. Te denken is aan een koffiezaak, waarbij partner B koffiemachines of speciale koffie gaat verkopen of de situatie waarbij partner B het idee heeft om een cafetaria uit te bouwen in de bloemen- of meubelzaak van partner A, ... De bovenvermelde situatie is zeker geen alleenstaand voorbeeld. DE PAGE stelt er het volgende over: *"L'exemple suivant n'est toujours pas exceptionnel en pratique. L'épouse a travaillé au début de son mariage. Parfois, son travail a permis au mari d'achever des études ou d'entreprendre des spécialisations professionnelles. Elle abandonne, ensuite, des activités lucratives pour se consacrer aux enfants et/ou à la profession du conjoint, dont elle devient 'l'aidante' très souvent non rémunérée."*¹²²

Verder kan het zijn dat men gedurende het huwelijk de nodige investeringen heeft gedaan in de handelszaak. Zo kan het voorkomen dat de voorgevel van het pand opnieuw geschilderd wordt of men koopt nieuwe tafels en stoelen aan,... Het is vanzelfsprekend dat deze investeringen worden gefinancierd met de inkomsten uit de beroepswerkzaamheden van de handelszaak. Zoals vermeld vallen deze inkomsten in het gemeenschappelijk vermogen van de partners. Er is dan sprake van een vermogensverschuiving. Inkomsten van het gemeenschappelijk vermogen worden immers geïnvesteerd in het eigen vermogen van partner A.

¹²² P. DE PAGE, "La problématique de la séparation de biens dans le théorie et dans la pratique" in M. GREGOIRE, *Les contrats de mariage – Bilan, perspectives et formules pratique*, Brussel, Academia – Bruylant, 1996, 30.

Ten slotte dient het onderscheid tussen de partner die sporadisch meehelpt in de handelszaak van de andere partner en de partner die dit structureel doet goed voor ogen worden gehouden. Een van de huwelijkse plichten schrijft immers het volgende voor: "*Iedere echtgenoot draagt in de lasten van het huwelijk bij naar zijn vermogen*".¹²³ Het is aldus aannemelijk dat indien een echtgenoot slechts sporadisch bijspringt in de zaak dit gekwalificeerd kan worden als huwelijkse plicht overeenkomstig artikel 221 B.W. In een samenlevingsrelatie is het vanzelfsprekend dat de ene partner de andere bijstaat. In dergelijke gevallen zijn aanspraken op de handelszaak of vergoedingsvorderingen niet billijk. Indien de arbeid van de meehelpende partner daarentegen structureel van aard is zal dit vaak de huwelijkse plichten te boven gaan.¹²⁴ De grens tussen hetgeen binnen of buiten de huwelijkse plicht valt is moeilijk te trekken. Ik ben van mening dat deze kwalificatie *in concreto* dient te gebeuren. Wenst de samenwerkende partner een vergoeding voor de geleverde arbeid lijkt het mij rechtvaardig om te onderzoeken welke materiële inspanningen geleverd zijn, hoeveel uren men effectief gepresteerd heeft,... Vordert de samenwerkende echtgenoot tevens een vergoeding voor de meerwaarde die hij of zij heeft verwezenlijkt dient er tevens naar de resultaten van de inspanningen gekeken te worden. Feitelijke omstandigheden zoals het diploma of de leeftijd van de samenwerkende echtgenoot dienen mijn inziens buiten beschouwing te worden gelaten.

2.3.2 DE VERGOEDINGSVORDERING

Onder het statuut van het wettelijk stelsel kan een partner recht hebben op vergoeding vanwege een vermogensverschuiving van het gemeenschappelijk vermogen naar het persoonlijk vermogen. De regels betreffende deze vermogensverschuivingen zijn neergelegd in de artikelen 1432 – 1438 B.W. De verarming veroorzaakt aan het ene vermogen door het andere vermogen wordt aldus terug in evenwicht gebracht door een vergoeding toe te kennen die de vorm aanneemt van een schadeloosstelling.¹²⁵

Deze bepalingen zijn niet van toepassing op het stelsel van de scheiding van goederen. De toepassing op het statuut van de scheiding van goederen zou deze bepalingen uithollen. Men opteert immers specifiek voor het wettelijk stelsel of het stelsel van de scheiding van goederen. Het aanwenden van deze regels buiten het gemeenschapsstelsel zou een miskennis uitmaken van de fundamentele verschillen en filosofie tussen het wettelijk stelsel en het stelsel van de scheiding van goederen.¹²⁶

¹²³ Art. 221 B.W.

¹²⁴ N. TORFS, "Is het nieuw sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2006, 309-310.

¹²⁵ L. RAUCENT, *Les régimes matrimoniaux*, Louvain-la-Neuve, Academia-Bruylant, 1988, 206.

¹²⁶ C. DECLERCK en V. ALLAERTS, "Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners ontwikkelingen 2011 – 2013" in P. SENAËVE, I. BOONE, C. DECLERCK, en J. DU MONGH, *Themis 85 – personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2014, 71.

De partners hebben de mogelijkheid om de regeling omtrent vergoedingsrekeningen aan te passen in hun huwelijkscontract. Ze mogen er echter niet volstrekt van af wijken. Het Hof van Beroep te Brussel heeft dit bevestigd in een arrest van 8 oktober 2013 waarin het Hof stelde dat de vergoedingsrekeningen deel uit maken van de essentie van het wettelijk stelsel. De echtgenoten hadden in hun huwelijkscontract volgend beding opgenomen: *"Bij ontbinding van de gemeenschap zal er geen rekening van terugneming en vergoedingen tussen de echtgenoten worden opgemaakt. De rekeningen die zouden verschuldigd zijn tussen het gemeenschappelijk vermogen en de eigen vermogens zullen vermoed worden van dag tot dag te zijn opgesteld."* Het voormelde beding werd in dit arrest nietig verklaard. Het wettelijk stelsel bestaat per slot van rekening uit drie vermogens en de toepassing van dergelijke bedingen in een huwelijkcontract tasten deze essentie aan.¹²⁷ Een beding in de huwelijks overeenkomst dat bepaalt dat de verrekening tussen de vermogens van de echtgenoten plaats heeft van dag tot dag is volgens het Hof van Cassatie niet nietig. Enkel indien hieraan de voorwaarde wordt gekoppeld dat het tegenbewijs niet is toegelaten of dat er geen vergoedingsrekeningen mogen worden opgemaakt na de ontbinding van het huwelijk spreekt het Hof van Cassatie van een miskenning van de essentiële kenmerken van het gemeenschapsstelsel.¹²⁸

In deze bepaling omtrent de vergoedingsrekeningen is vastgelegd dat telkens men een bedrag opneemt uit het gemeenschappelijk vermogen om een eigen schuld te voldoen en telkens men enig persoonlijk voordeel heeft getrokken uit het gemeenschappelijk vermogen men vergoeding verschuldigd is aan de andere echtgenoot.¹²⁹

Artikel 1435 B.W. bepaalt het bedrag van de vergoeding. *"De vergoeding mag niet kleiner zijn dan de verarming van het vergoedingsgerechtigde vermogen. Hebben de in het vergoedingsplichtige vermogen gevallen bedragen en gelden echter gediend tot het verkrijgen, in stand houden of verbeteren van een goed, dan zal de vergoeding gelijk zijn aan de waarde of de waardevermeerdering van dat goed, hetzij bij de ontbinding van het stelsel indien het zich op dat tijdstip bevindt in het vergoedingsplichtige vermogen, hetzij op de dag van de vervreemding indien het voordien vervreemd is; is het vervreemde goed vervangen door een ander goed, dan wordt de vergoeding geschat op de grondslag van dat nieuwe goed."*¹³⁰ Diegene die de vergoeding wegens vermogensverschuiving eist dient dit ook te bewijzen. Het recht op vergoeding kan bewezen worden met alle middelen van recht.¹³¹

¹²⁷ Brussel 8 oktober 2013, *T.Fam.* 2014, afl. 7, 162 - 164, noot: J. DU MONGH.

¹²⁸ Cass. 17 september 2007, *RW* 2007 - 2008, 534, noot: J. DU MONGH en C. DECLERCK; J. DU MONGH en C. DECLERCK, "Het vergoedingsbeding in een gemeenschapsstelsel na het cassatiearrest van 17 september 2007" in W. PINTENS, J. DU MONGH, en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 231; A. AYDOGAN, "Bedingen inzake de huwelijks vergoedingen - Analyse van Cass. 17 september 2007" *TEP* 2009, afl. 3, 145 e.v.

¹²⁹ Art. 1432 B.W.

¹³⁰ Art. 1435 B.W.

¹³¹ Art. 1436 B.W.

Op grond van artikel 1432 B.W kan de ene partner aldus een vergoeding vorderen voor elke keer dat de andere partner een eigen schuld heeft voldaan met gelden uit het gemeenschappelijk vermogen.¹³² De volgende schulden kunnen derhalve aanzetten tot een vergoeding: de schulden van de echtgenoten die dateren van voor het huwelijk of de schulden van erfenissen of giften gedurende het huwelijk¹³³; de schulden door een der echtgenoten aangegaan in het uitsluitend belang van zijn eigen vermogen¹³⁴; de schulden ontstaan uit een persoonlijke of zakelijke zekerheid door een der echtgenoten gesteld in een ander belang dan het gemeenschappelijk belang¹³⁵; de schulden behorende tot een door een der echtgenoten uitgeoefend beroep dat hem verboden is krachtens artikel 216, of ontstaan uit handelingen die een der echtgenoten niet mocht verrichten zonder de medewerking van de andere echtgenoot of zonder rechterlijke machtiging¹³⁶; de schulden ontstaan uit een strafrechtelijke veroordeling of uit een onrechtmatige daad begaan door een der echtgenoten¹³⁷; de kosten gemaakt ter verbetering of bewaring van een eigen goed indien betaald met gemeenschappelijke gelden¹³⁸; de schulden die voortkomen uit een persoonlijke of zakelijke zekerheid in een ander belang dan dat van het gemeenschappelijk vermogen.¹³⁹ Bovendien heeft artikel 1432 B.W. een algemene draagwijdte, dat wil zeggen dat telkens een van de echtgenoten een persoonlijk voordeel heeft getrokken uit het gemeenschappelijk vermogen, een vergoeding verschuldigd is.¹⁴⁰

Een van de nog bestaande onbillijkheden binnen dit systeem is de vergoeding voor gereedschappen en werktuigen. Overeenkomstig artikel 1400, 6° B.W. zijn de gereedschappen en werktuigen die dienen tot het uitoefenen van een beroep eigen. Indien deze gereedschappen en werktuigen worden aangekocht met de gelden uit het gemeenschappelijk vermogen, treedt er een vermogensverschuiving op en heeft de andere partner recht op een vergoeding hiervoor. Het bedrag van deze vergoeding wordt bepaald in artikel 1435 B.W.: "*De vergoeding mag niet kleiner zijn dan de verarming van het vergoedingsgerechtigde vermogen.*" Een strikte toepassing van dit artikel leert ons dat zelfs indien deze gereedschappen en werktuigen doorheen de jaren een sterke waardevermindering hebben ondergaan of eventueel al volledig versleten zijn, de vergoeding toch minstens de volledige aankoop prijs van de goederen betreft.¹⁴¹ Het is vanzelfsprekend dat deze situatie niet geheel billijk is. Het wetsontwerp van 20 augustus 2013 wenst hier verandering in te brengen. In het wetsvoorstel pleit men voor de invoering van een nieuw artikel 1435/1 B.W. Op grond van deze nieuwe bepaling zal in de toekomst de vergoeding omtrent werktuigen en gereedschappen hoogstens de restwaarde van deze goederen kunnen bedragen op het tijdstip van

¹³² Art. 1432 B.W.

¹³³ Art. 1406 B.W.

¹³⁴ Art. 1407, lid 1 B.W.

¹³⁵ Art. 1407, lid 2 B.W.

¹³⁶ Art. 1407, lid 3 B.W.

¹³⁷ Art. 1407, lid 4 B.W.

¹³⁸ H. CASMAN en M. VAN LOOK, *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, 2009, 81.

¹³⁹ Art. 1407, lid 2 B.W.

¹⁴⁰ H. DU FAUX, "Het statuut van de beroepsbedrijvigheid en van het professioneel patrimonium in het wettelijk huwelijksvermogensstelsel", *T.Not.* 1977, 103.

¹⁴¹ C. DECLERCK en V. ALLAERTS, "Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners – ontwikkelingen 2011 – 2013" in P. SENAËVE, I. BOONE, C. DECLERCK, en J. DU MONGH, *Themis 85 – personen- en familierecht*, Brugge, die Keure, 2014, 70.

ontbinding.¹⁴² In de tussentijd kunnen de partners dit probleem verhelpen door er een beding over op te nemen in hun huwelijkscontract.

Bij de toepassing van de schuldvorderingen wegens vermogensverschuivingen dient worden nagegaan of de eigen schuld het gemeenschappelijk vermogen al dan niet bevoordeeld heeft. De volgende situatie kan zich immers voordoen: de partner die eigenaar is van de handelszaak gaat een schuldvordering aan om de handelszaak een meer moderne uitstraling te geven. Het is een zware investering, maar de handelszaak ziet er moderner uit en ook de oude apparatuur wordt vervangen. Deze schuld is overeenkomstig artikel 1407 B.W. een eigen schuld. Vervolgens wordt deze schuld afbetaald met gelden uit het gemeenschappelijk vermogen. Hetgeen in beginsel aanleiding kan geven tot een vergoeding voor de verarmde echtgenoot, er heeft immers een vermogensverschuiving plaatsgevonden. Echter heeft deze kleine investering ervoor gezorgd dat er veel meer cliënteel komt, de zaken gaan aldus beter dan ervoor. Deze inkomsten vallen in het gemeenschappelijk vermogen. Men zou dus kunnen stellen dat de eigen schuld van een van de echtgenoten het gemeenschappelijk vermogen ten goede is gekomen. De vergoeding wegens vermogensverschuiving van het eigen en het gemeenschappelijk vermogen kunnen aldus verminderd of teniet gedaan worden indien de eigen schuld het gemeenschappelijk vermogen ten bate is geweest.¹⁴³ Aangekochte goederen ter uitoefening van een beroep zijn aldus onontbeerlijk voor het verkrijgen van gelden die in het gemeenschappelijk vermogen terecht zullen komen.¹⁴⁴ De hoogte van de vergoeding bij dergelijke vermogensverschuivingen zal aldus afhangen van de feitelijke context en de wijze van interpretatie.

Met betrekking tot de investeringen in de handelszaak die gefinancierd zijn met gemeenschapsgelden kan men bovendien een onbillijkheid terugvinden ten aanzien van de partner die de handelszaak uitbaat. Dergelijke investering kan immers aanleiding geven tot een vergoeding aan het gemeenschappelijk vermogen. Een nieuwe investering kan in de regel echter aanleiding geven tot een belastingvermindering. Door deze belastingvermindering zal het gemeenschappelijk vermogen minder belasting moeten betalen. Deze belastingvermindering geeft echter geen aanleiding tot een vergoeding. Het komt er met andere woorden op neer dat het eigen vermogen de volledige vergoeding betaald en het gemeenschappelijk vermogen onrechtstreeks verrijkt wordt. Omtrent deze onbillijkheid kunnen de partners best een clause op nemen in het huwelijkscontract.¹⁴⁵

Een belangrijke vraag in het kader van deze masterscriptie is of men een toepassing kan maken van de vergoedingsrekeningen in de situatie waarbij de meehelpende partner niet of onderbetaald is geweest voor de arbeid die hij of zij in de handelszaak van de andere partner heeft verricht. Tengevolge hiervan loopt het gemeenschappelijk vermogen immers inkomsten mis.

¹⁴² Wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, in het bijzonder met betrekking tot de levensverzekering, de vergoedingsregelingen en de gevolgen van de echtscheiding, *Parl. St.* Kamer 2012 – 2013, nr. 53 2998/001.

¹⁴³ H. CASMAN en M. VAN LOOK, *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, 2009, 82.

¹⁴⁴ H. CASMAN en M. VAN LOOK, *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, 2009, 81.

¹⁴⁵ N. TORFS, "Enkele specifieke vragen i.v.m. het familiaal vermogensrecht en de handelszaak" in A. BENOIT-MOURY, H. COUSY en B. TILLEMEN (eds.), *De handelszaak*, Brugge, die Keure, 2001, 376.

Indien de meehelpende partner een vergoeding was toegekend voor het verrichtte werk, dan zouden de inkomsten van het gemeenschappelijk vermogen veel hoger liggen. Bovendien is het zo dat de inspanningen van de samenwerkende partner *de jure* ten goede dienen te komen van het gemeenschappelijk vermogen, maar *de facto* enkel ten goede komen aan de handelszaak van de andere partner, met andere woorden, een eigen goed van de andere partner.¹⁴⁶ Het is aldus duidelijk dat er in dat geval sprake is van een vermogensverschuiving. De geleverde arbeid kan verschillende vormen aannemen. Zo kan er sprake zijn van arbeid in de gewone zin van het woord, waarbij de meehelpende partner bijvoorbeeld helpt met serveren in een horecazaak, of meehelpt aan de kassa van een slagerij. De meehelpende partner kan echter ook investeringen op lange termijn uitvoeren. Zoals het ontwikkelen van een informaticasysteem of een systeem ter organisatie van de stock, maar ook het eigenhandig uitvoeren van verbouwwerken.¹⁴⁷ Overigens kan de arbeid van de samenwerkende partner sporadisch zijn dan wel een overdreven materiële inspanning. Deze vermogensverschuiving kan mijn inziens vergoed worden overeenkomstig de bovenvermelde regels betreffende vergoedingsvorderingen. Artikel 1432 B.W. heeft tenslotte een algemene draagwijdte en is zodoende toepasbaar vanaf het moment dat een partner een persoonlijk voordeel heeft genoten uit het gemeenschappelijk vermogen. De situaties die aanleiding geven tot vergoeding aangehaald in de wet zijn bovendien niet limitatief opgesomd.¹⁴⁸

De handelszaak is geen onveranderlijk gegeven. Integendeel, de handelszaak is evolutief. De handelszaak is voortdurend onderworpen aan waardeschommelingen. De waarde van de handelszaak op het begin van de relatie zal niet dezelfde waarde zijn op het einde van de relatie. Het verschil tussen deze beginwaarde van de handelszaak en de eindwaarde noemt de meerwaarde.¹⁴⁹ De meerwaarde kan enerzijds gelegen zijn in de evolutie die de handelszaak doorheen de jaren heeft doorgemaakt, maar kan ook gecreëerd zijn door nieuwe, of bijkomende activiteiten die zijn opgezet.¹⁵⁰ Voorbeelden van dergelijke nieuwe activiteiten zijn: De tearoom die toegevoegd wordt aan een tuincentrum, een koffiezaak wordt uitgebreid met een decoratieafdeling,... In principe komt de meerwaarde van de handelszaak toe aan het vermogen waartoe de handelszaak behoort. Enkel indien er nieuwe activiteiten worden ontwikkeld die vervolgens aanleiding geven tot het oprichten van zelfstandige bedrijfstakken, kan er sprake zijn van een nieuwe handelszaak.¹⁵¹

¹⁴⁶ N. TORFS, "Is het nieuw sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2006, 308.

¹⁴⁷ N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK, *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 192 – 193.

¹⁴⁸ W. PINTENS, B. VAN DER MEERSCH en K. VANWINCKELEN, *inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2002, 228.

¹⁴⁹ F. BOUCKAERT, "Handelszaak, huwelijksvermogensrecht en echtscheiding", *TPR* 1982, 955.

¹⁵⁰ N. TORFS, *Gezin en arbeid. Enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 57.

¹⁵¹ C. DE WULF, "Problemen rond aandelen die eigen goed zijn of die behoren tot de huwgemeenschap" in *Facetten van het ondernemingsrecht. Liber Amicorum Professor Frans Bouckaert*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2000, 355; H. MICHEL, "L'adjonction de branches nouvelles à un fonds de commerce propre régime communautaire", *Rev.Gén.Enr.Not.* 1981, 43.

Concreet betekent dit aldus dat de handelszaak van een van de partners die gehuwd zijn onder het wettelijk stelsel een eigen goed is, de bedrijfstak opgericht gedurende het huwelijk valt echter onder de kwalificatie van een nieuwe activiteit en zal bijgevolg in het gemeenschappelijk vermogen vallen.¹⁵² Indien er aldus geen nieuwe activiteiten tot stand komen dan komt de meerwaarde toe aan het eigen goed. "Wanneer in de eigen handelszaak de vroegere activiteit niet meer te herkennen is, zal men veeleer spreken van een geheel nieuwe zaak die tot de huwgemeenschap behoort, zelfs wanneer deze zaak wordt uitgebraat in gebouwen van de vroegere zaak."¹⁵³

In de situaties waarin de ene echtgenoot niet enkel arbeid geleverd heeft in de handelszaak, maar tevens actief heeft bijgedragen aan het verwezenlijken van een meerwaarde in de handelszaak dient ook deze meerwaarde naar mijn mening vergoed te worden overeenkomstig de bepalingen van de vermogensverschuivingen. Menigmaal gaat men in de bestaande rechtsleer en rechtspraak er vanuit dat dergelijke vergoeding enkel mogelijk is mits er een correlatie bestaat tussen de verrijking van het ene vermogen en de verarming van het andere vermogen.¹⁵⁴ Deze zienswijze komt mij echter niet rechtvaardig over. Indien een echtgenoot overdreven inspanning heeft verricht en de handelszaak van de andere echtgenoot hierdoor een meerwaarde heeft gekregen lijkt het mij het meest rechtvaardig dat de samenwerkende partner bij de beëindiging van de relatie hiervoor dan ook wordt vergoed. Ik sluit mij dan ook aan bij de rechtsleer en rechtspraak die ervan uitgaan dat indien de meerwaarde het gevolg is van de arbeid geleverd door de samenwerkende echtgenoot deze meerwaarde vervolgens vergoed moet worden aan de gemeenschap.¹⁵⁵ De Rechtbank van eerste aanleg te Luik verwoordde het als volgt: "*Attendu que l'éventuel travail presté par le demandeur pour l'érection de l'annexe professionnelle doit être considéré comme ayant été un apport de la communauté, puisque dans le régime de communauté, le produit du travail des époux est commun.*"¹⁵⁶

Tenslotte kan de vraag gesteld worden of de schulden van de handelszaak een grond leveren tot vergoeding van het gemeenschappelijk vermogen. De schulden van de handelszaak, die tot stand zijn gekomen door de exploitatie van de handelszaak, worden immers betaald met de inkomsten uit de handelszaak. De inkomsten uit de handelszaak zijn gemeenschappelijk, net als de schulden uit de handelszaak. Enkel indien de zelfstandige partner een beroep uitoefent dat hem krachtens artikel 216 B.W. verboden is, of indien het een strafrechtelijke veroordeling of een onrechtmatige daad impliceert, dan zijn de schulden uit zijn beroepsactiviteit 'eigen' schulden.¹⁵⁷ In deze situatie

¹⁵² N. TORFS, *Gezin en arbeid. Enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 57.

¹⁵³ C. DE WULF, "Problemen rond aandelen die eigen goed zijn of die behoren tot de huwgemeenschap" in *Facetten van het ondernemingsrecht – Liber Amicorum Professor Frans Bouckaert*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2000, 355.

¹⁵⁴ S. J. NUDELHOLE, "Théorie des récompenses, Nécessaire corrélation entre l'enrichissement d'un patrimoine et l'appauvrissement d'un autre", *Rev.trim.de.fam.* 1988, 577; N. TORFS, "Is het nieuw sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2006, 308.

¹⁵⁵ C. DE WULF, "Problemen rond aandelen die eigen goed zijn of die behoren tot de huwgemeenschap" in *Facetten van het ondernemingsrecht. Liber amicorum professor Frans Bouckaert*, Leuven, Universitaire Pers, 2000, 376.

¹⁵⁶ Rb. Luik 17 oktober 1994, *Rev.trim.dr.fam.* 1996, 98.

¹⁵⁷ Art. 1407 B.W.

is men niet gehouden tot vergoeding van eender welk vermogen. De gemeenschappelijke schulden zijn immers betaald met gemeenschappelijke gelden.¹⁵⁸

2.4 CONCLUSIE VERMOGENSRECHTELIJKE GEVOLGEN

Het is inmiddels duidelijk dat voor feitelijk en wettelijk samenwonenden geen wettelijk vangnet bestaat op vermogensrechtelijk gebied. De meehelpende partner zal zich aldus tot het gemeen verbintenissenrecht dienen te wenden teneinde een vorderingsgrond te verkrijgen. De mogelijke vorderingsgronden zijn: De verrijking zonder oorzaak, de lening, de natrekking en kostenleer, de zaakwaarneming en de onverschuldigde betaling. Bovendien zijn de toepassingsvoorwaarden van al deze vorderingsgronden vaak moeilijk te vervullen. Bepaalde toepassingsvoorwaarden zoals van de zaakwaarneming zijn mijn inziens dan ook nog eens strenger dan die van de verrijking zonder oorzaak. Daarenboven wordt er altijd een afweging gemaakt inzake de bijdrage in de lasten van de samenleving. In de rechtspraak kennen deze rechtsgronden bijgevolg wisselend succes. Dit leidt er zodoende toe dat er voor feitelijk en wettelijk samenwonenden bijzonder weinig rechtszekerheid bestaat. In de praktijk leidt dit menigmaal tot onrechtvaardige toestanden.

De feitelijk en wettelijk samenwonenden kunnen een samenlevingscontract opstellen dat aan heel wat punten tegemoet zou kunnen komen. Vele koppels zijn hier echter niet van op de hoogte. Andere zien er het nut gewoonweg niet van in. Mijn inziens dient er op dit domein, minstens, meer responsabilisering en sensibilisering plaats te vinden. Ik ben ervan overtuigd dat indien meer feitelijk samenwonenden op de hoogte zijn van de mogelijkheden van een samenlevingscontract en de draagwijdte en gevolgen van dergelijk contract kennen, meer overeenkomsten hieromtrent afgesloten zouden worden.

Partners gehuwd met een stelsel scheiding van goederen kunnen zich ook enkel beroepen op de gemeenrechtelijke vorderingsgronden, in tegenstelling tot partners gehuwd onder het wettelijk stelsel kunnen zij zich niet beroepen op de vergoedingsrekeningen omtrent een vermogensverschuiving. De partners die arbeid verrichten ten voordele van de handelszaak van de andere partner bevinden zich dan ook in een rechtsonzekere positie. De rechtsleer hieromtrent is immers allesbehalve eensluidend.

Echtgenoten gehuwd onder het wettelijk huwelijksvermogensstelsel kunnen zich baseren op de rechtsgronden in verband met de vergoedingsrekeningen aangaande een vermogensverschuiving. Krachtens deze bepalingen kunnen echtgenoten een vordering instellen tot vergoeding van de door hun gedane arbeid ten bate van de handelszaak van de andere partner. Ook de meerwaarde die door hun toedoen verwezenlijkt zijn of de investeringen die zijn gedaan kunnen op grond van de bepalingen omtrent de vermogensverschuiving vergoed worden. Vermogensrechtelijk genieten echtgenoten gehuwd met een gemeenschapstelsel aldus de meest ruime bescherming.

¹⁵⁸ H. CASMAN en M. VAN LOOK, *Huwelijksvermogensrecht*, Antwerpen, Kluwer, III 17 – 5, 81; N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 194.

Desalniettemin komen ook in het wettelijk huwelijksvermogensstelsel onbillijkheden voor. Zoals de investering betaald met gemeenschapsgelden die uiteindelijk leidt tot een belastingvermindering en de vergoeding voor de gereedschappen en werktuigen betaald met gelden uit de gemeenschap. Het valt aldus ook voor echtgenoten gehuwd onder het wettelijk stelsel aan te raden om specifieke bepalingen op te nemen in het huwelijkscontract.

Het statuut van de (on)gehuwd meewerkende partner en de hervormingen daaromtrent zijn mijn inziens zeer positief. Partners die dit statuut aannemen gedurende de samenlevingsrelatie hebben recht op een loon voor de door hun gedane arbeidsinspanningen. Zo dienen zij na het stopzetten van de relatie niet te steunen op de gemeenrechtelijke vorderingsgronden om een vergoeding te verkrijgen voor de verrichte arbeid.

HOOFDSTUK 3 VENNOOTSCHAPSRECHTELIJKE UITWERKING

De vorm van de onderneming van een van de partners kan een bepaalde weerslag hebben op de vermogensrechtelijke situatie. De onderneming kan onder meer de vorm aannemen van een eenmanszaak (ook wel een 'handelszaak' genoemd) of een vennootschap. Zoals verder zal blijken is dit onderscheid hoofdzakelijk van belang voor partners die gehuwd zijn onder het wettelijk stelsel.

3.1 DE EENMANSZAAK

Indien de onderneming een eenmanszaak is dan vallen de inkomsten uit deze handelszaak in het gemeenschappelijk vermogen. De tegoeden en de opbrengsten van de eenmanszaak behoren immers niet toe aan deze entiteit. Bovendien heeft een eenmanszaak geen rechtspersoonlijkheid.¹⁵⁹ Op koppels die gehuwd zijn onder het wettelijk stelsel rust er een vermoeden dat de handelszaak gemeenschappelijk is.¹⁶⁰

De opbrengsten van de eenmanszaak vallen aldus in het gemeenschappelijk vermogen. De vraag die men zich vervolgens kan stellen is of de investeringen en schulden betaald met deze opbrengsten een vergoeding opleveren aan het gemeenschappelijk vermogen. Zo is het vanzelfsprekend dat indien de handelszaak wilt blijven groeien er investeringen gedaan moeten worden. Dit kunnen nieuwe investeringen zijn zoals de aankoop van een nieuwe bestelbus of investeringen voor het vervangen van onderdelen wegens slijtage. Ook de schulden van de eenmanszaak worden op die manier betaald met de inkomsten van het gemeenschappelijk vermogen. Het gaat dan over lonen, sociale zekerheidsbijdragen, verzekeringen, ...¹⁶¹

Overeenkomstig artikel 1408 B.W. zijn de schulden van de eenmanszaak gemeenschappelijke schulden. In die zin worden gemeenschappelijke schulden zodoende betaald met gemeenschappelijke gelden en is er geen sprake van een verschuiving tussen deze vermogens. Bijgevolg is er ook geen reden tot vergoeding aan het gemeenschappelijk vermogen.¹⁶² Gedane investeringen in de handelszaak kunnen echter wel aanleiding geven tot vergoeding van het

¹⁵⁹ N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 193.

¹⁶⁰ N. TORFS, *Gezin en arbeid. Enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 11.

¹⁶¹ N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 193 - 194.

¹⁶² H. CASMAN en M. VAN LOOK, *Huwelijksvermogensrecht*, Antwerpen, Kluwer, losbladig, III. 17-5.; N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 194.

gemeenschappelijk vermogen. In dat geval worden tenslotte gemeenschappelijke gelden aangewend ter betaling van een eigen goed.¹⁶³

3.2. DE VENNOOTSCHAP

Wanneer de onderneming wordt uitgebaat onder een vennootschapsvorm, zoals een BVBA, dan brengt dit een grotere bescherming met zich mee ten aanzien van het familiale vermogen. In een vennootschapsstructuur wordt het familiale vermogen immers afgescheiden van het vermogen waarmee men handel drijft.¹⁶⁴

De afscheiding tussen het familiale en het handelsvermogen heeft echter ook gevolgen op het vlak van de vermogensverschuivingen tussen echtgenoten gehuwd onder het wettelijk stelsel. In tegenstelling tot de eenmanszaak vallen de opbrengsten van de vennootschap niet in het gemeenschappelijk vermogen. Enkel de aandelen van de vennootschap vallen in het eigen vermogen.¹⁶⁵ Het rendement van de vennootschap blijft aldus in de vennootschap. Enkel hetgeen de vennootschap uitbetaald als loon valt in de gemeenschap. Er worden zodoende geen gemeenschapsgelden aangewend indien de vennootschap een investering doet. Er is dan in eerste instantie ook geen sprake van een verschuiving tussen de eigen en het gemeenschappelijk vermogen van de echtgenoten.¹⁶⁶ De partner die meewerkt in deze vennootschap en hiervoor geen loon verkrijgt loopt echter inkomsten mis. Deze inkomsten zouden normaal gezien ten goede komen van het gemeenschappelijk vermogen. Op onrechtstreekse wijze wordt de vennootschap dan verrijkt en daarmee het eigen vermogen van de andere partner. In de rechtsleer is reeds gepleit dat deze situatie onrechtvaardig is. *"Uiteraard moet een vennootschap volledig vrij kunnen beslissen over de aanwending van haar feitelijke fondsen en gegenereerde winsten, maar men kan toch moeilijk op een ernstige wijze blijven aanvaarden dat wanneer de vennootschap winsten uitkeert onder de vorm van dividenden, deze uitkeringen gemeenschappelijk zijn, terwijl wanneer zij met identieke fondsen de piste van reservering, niet-periodieke uitkering of kapitaalsverhoging, met of zonder uitkering van nieuwe aandelen, bewandelt, dan zonder meer eigen aandelen of meerwaarden, zonder vergoedingsplicht, worden gecreëerd. Het is duidelijk dat beide situaties een gelijklopende financiële oplossing moeten krijgen. Een rechtssysteem waarin het mogelijk wordt gemaakt om de aard van uitkeringen te denatureren enkel en alleen op grond van de wijze en*

¹⁶³ F. BOUCKAERT, "Handelszaak, huwelijksvermogensrecht en echtscheiding", *TPR* 1982, 958; N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 194; N. TORFS, *Gezin en Arbeid – Enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Brussel, Larcier, 2008, 58.

¹⁶⁴ L. WEYTS, "Vennootschappen en patrimoniaal familierecht", *TPR* 1985, 264.

¹⁶⁵ N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 200; N. TORFS, *Gezin en arbeid, enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 89.

¹⁶⁶ N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 200

formulering van de uitkering, leidt immers tot misbruiken en dito procedures tot aanvechting van deze misbruiken, zeker wanneer een echtgenoot beslissingsmacht heeft in deze vennootschap en a fortiori in geval van een eenpersoonsvennootschap."¹⁶⁷ In de rechtsleer wordt gepleit om deze ongelijkheid op te lossen op grond van de leer van de vermogensverschuivingen.¹⁶⁸ Men spreekt van een vergoeding aan het gemeenschappelijk vermogen in de mate dat de meerwaarde verwezenlijkt is door de arbeid van de echtgenoot-aandeelhouder. Deze meerwaarde wordt dan vergoed als een inkomen *sensu lato* aan het gemeenschappelijk vermogen.¹⁶⁹

Voor echtgenoten gehuwd onder het stelsel van de scheiding der goederen kan werken onder een vennootschapsstructuur een voordeel zijn. Het stelsel van de scheiding der goederen impliceert het bestaan van twee vermogens, waarbij de beroepsinkomsten van de zelfstandige partner aldus eigen gelden zijn. De meewerkende partner kan hier geen aanspraak op maken. Zoals reeds vermeld zal de meewerkende partner die een vergoeding wenst voor de gedane onbezoldigde arbeid zich moeten wenden tot de figuur van de verrijking zonder oorzaak. Indien beide partners echter zouden deelnemen in de vennootschap dan kunnen ook beide partners genieten van de winst.¹⁷⁰ Echtgenoten gehuwd met een stelsel van scheiding der goederen kunnen er aldus voor opteren om een vennootschap op te richten.

Met betrekking tot de vennootschap worden het statuut van de aandelen, een inbreng in de vennootschap, het bestuur van de aandelen, ... verder niet besproken. Dit zou het bestek van deze masterscriptie immers te buiten gaan.

3.3. DE MAATSCHAP

In verschillende rechtsleer en rechtspraak is de vraag opgeworpen of er tussen partners een maatschap kan bestaan. De maatschap wordt als volgt gedefinieerd: "*Een vennootschap wordt opgericht door een contract op grond waarvan twee of meer personen overeenkomen iets in gemeenschap te brengen met als doel één of meer nauwkeurig omschreven activiteiten uit te oefenen en met het oogmerk aan de vennoten een rechtstreeks of onrechtstreeks vermogensvoordeel te bezorgen.*"¹⁷¹ De maatschap heeft geen rechtspersoonlijkheid.¹⁷² De maatschap kan bestaan met een burgerlijk doel of een handelsdoel.

¹⁶⁷ W. PINTENS, "Het belgisch huwelijksgoederenrecht in rechtsvergelijkend perspectief" *TPR* 2005, 342; N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 202.

¹⁶⁸ N. TORFS en S. VANDEMAELE, "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in W. PINTENS, J. DU MONGH en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 203.

¹⁶⁹ C. DE WULF, "Problemen rond aandelen die eigen goed zijn of die behoren tot de huwgemeenschap" in *Facetten van het ondernemingsrecht. Liber amicorum professor Frans Bouckaert*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2000, 376.

¹⁷⁰ L. WEYTS, "Vennootschappen en patrimoniaal familierecht", *TPR* 1985, 264.

¹⁷¹ Art. 1 W. Venn.

¹⁷² Art. 2, §1 W. Venn.

Om te kunnen spreken van een maatschap dienen vijf geldigheidsvereisten voor handen te zijn. Er moet sprake zijn van een meerhoofdigheid, een inbreng, een winstoogmerk, een winstverdeling en een *affectio societatis*.¹⁷³ Om aan de vereiste van de meerhoofdigheid te voldoen volstaat het dat er minstens twee contractanten aanwezig zijn.¹⁷⁴ Krachtens artikel 19 W. Venn. kan de inbreng bestaan uit een inbreng in geld, nature of nijverheid. De inbreng van de ene contractant moet gelijkwaardig, proportioneel, noch gelijkaardig zijn aan de inbreng van de andere vennoot.¹⁷⁵ Met betrekking tot de vereiste van een winstoogmerk dient de daaruit voortvloeiende winstverdeling, die overigens ook uit een verlies kan bestaan, in principe evenredig te zijn met de inbreng van elk van de contractanten.¹⁷⁶ Hiervan kan eventueel worden afgeweken in die mate dat het geen leonijns beding mag uitmaken.¹⁷⁷ Het leonijns beding of het leeuwenbeding wilt zeggen dat er een verbod is om alle winst uit te keren aan slechts een contractant of dat een contract niet gehouden is om bij te dragen in de verliezen.¹⁷⁸ Tenslotte is er de vereiste van een *affectio societatis*. De *affectio societatis* bevat de wil en de intentie van de contractanten om een economische belangengemeenschap te vormen.¹⁷⁹ In de rechtspraak en de rechtsleer is er discussie of de *affectio societatis* een op zichzelf staande voorwaarde betreft of eerder een verzamelterm is van de andere vier cumulatieve voorwaarden.

Feitelijk of wettelijk samenwonenden kunnen mijn inziens er eventueel voor opteren om een maatschap tussen hen op te richten. In principe kan immers alles in deze maatschap worden ondergebracht. Het is zelfs zo dat een van de partners een inbreng in nijverheid kan doen die vervolgens bestaat uit een vorderingsrecht op het inkomen uit de activiteit dat hij in eigen naam uitoefent. De partner die de handelszaak uitbaat kan zijn nijverheid ook rechtstreeks ter beschikking stellen van de maatschap en dat de maatschap rechtstreeks de inkomsten ervan int.¹⁸⁰

De vraag stelt zich of een maatschap kan ontstaan tussen partners die duurzaam samenwerken. De situatie deed zich voor in een vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Dendermonde in 2012.¹⁸¹ *In casu* ging het om een feitelijk samenwonend koppel waarvan de vrouw een eenmanszaak uitbaatte, de 'Poezewoef'. De man werkte sporadisch mee in de zaak. Naar aanleiding van het beëindigen van de relatie stelt de man een vordering in bij de rechtbank omdat er volgens hem een commerciële maatschap tussen hen beide bestaat ten aanzien van de 'Poezewoef'. Hij vraagt dan ook de vereffening en verdeling van de maatschap. De rechtbank heeft de vordering van de man uiteindelijk afgewezen. Het vonnis stelt: "*Een maatschap moet steeds het resultaat zijn van een gewilde en door beide partijen beoogde verrichting en het product zijn van een samenwerkingsverband met contractuele rechtsgrond, ook al kan deze wilsuïting stilzwijgend zijn en af te leiden uit de voortdurende handelwijze en gedragingen van de partijen.*"

¹⁷³ S. DEVOS, "Een maatschap is maatwerk" *TRV* 2001, 264.

¹⁷⁴ M. DELBOO, "De familiale burgerlijke maatschap" *Not.Fisc.M.* 2003, 268.

¹⁷⁵ S. DEVOS, "Een maatschap is maatwerk" *TRV* 2001, 269.

¹⁷⁶ Art. 30 W. Venn.

¹⁷⁷ S. DEVOS, "Een maatschap is maatwerk" *TRV* 2001, 269

¹⁷⁸ Artikel 32 W. Venn.

¹⁷⁹ N. TORFS, "ontstaat tussen ongehuwd samenwonende partners die samenwerken een commerciële maatschap?" *TRV* 2012, 641.

¹⁸⁰ S. DEVOS, "Een maatschap is maatwerk" *TRV* 2001, 269.

¹⁸¹ Kh. Dendermonde 9 februari 2012, *TRV* 2012, 635.

"Eenzijdige verzuchtingen of de loutere wens vanwege één der partners om een (oneigenlijke) vennootschap te vormen volstaan uiteraard niet." De rechtbank erkent in deze paragraaf dat een maatschap stilzwijgend kan ontstaan en af te leiden is uit de voortdurende handelwijze en gedragingen van de partijen. De wil en intentie van beide partijen om een economische belangengemeenschap te vormen moet echter duidelijk zijn. Het loutere samenleven van feitelijk samenwonende levert bovendien geen bewijs op van de *affectio societatis*.¹⁸² Door het samenwerken en het samenleven wordt aldus niet automatisch een maatschap gecreëerd.¹⁸³

In een vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Hasselt in 2001 deed zich een gelijkaardige situatie voor.¹⁸⁴ *In casu* betrof het een koppel dat feitelijk samenwoonde. Een van de partners wierp na de beëindiging van de relatie op dat er tussen hen een commerciële maatschap bestond met betrekking tot de hotdogkramen die een van de partners exploiteerde. De eiser verzocht de Rechtbank over te gaan tot de vereffening en verdeling van de commerciële maatschap. Ook hier stelde de Rechtbank dat een concubinaatsverhouding, ook al is zij van lange duur geweest, geen vermoeden van het bestaan van een vennootschap tot gevolg heeft. Het louter samenwonen vormt dus ook hier geen bewijs van de *affectio societatis*. Vervolgens overloopt de rechter een aantal feitelijke elementen waaruit blijkt dat er geen overeenkomst bestond tussen de partners. De rechter oordeelt aldus soeverein of het bewijs van een maatschap al dan niet is geleverd.¹⁸⁵

¹⁸² A. HEYVAERT, "Civielrechtelijke aspecten van gezinnen zonder huwelijk" in M. STORME, G. BAETEMAN en J. GERLO (eds.), *Het familierecht geactualiseerd, postuniversitaire cyclus Willy Delva 1984 - 1985*, Mechelen, Kluwer, 1985, 40.

¹⁸³ S. BOULY, "Zakenrechtelijke en vermogensrechtelijke aspecten van bouwen op de grond van een partner" *TBBR* 2001, 49; J. HERBOTS, "Het concubinaat in het verbintenissenrecht" in P. SENAËVE, *Concubinaat. De buitenhuwelijkse tweerelatie*, Leuven, Acco, 1992, 100.

¹⁸⁴ Kh. Hasselt 8 januari 2001, *TRV* 2001, 115.

¹⁸⁵ N. TORFS, "Ontstaat tussen ongehuwd samenwonende partners die samenwerken een commerciële maatschap?", *TRV* 2012, 642.

HOOFDSTUK 4 MOGELIJKE BEDINGEN OP TE NEMEN IN HET SAMENLEVINGS- OF HUWELIJKSCONTRACT.

4.1 FEITELIJKE EN WETTELIJKE SAMENWONING

Partners die feitelijk of wettelijk samenwonen kunnen, zoals reeds eerder vermeld, conventioneel een regeling treffen met betrekking tot hun goederen en hun vermogen. Dit samenlevingscontract moet voor feitelijk samenwonenden aan geen enkele vormvereiste voldoen. Feitelijk samenwonenden kunnen aldus opteren voor een onderhandse of een authentieke akte. Het is vanzelfsprekend dat een authentieke akte de voorkeur geniet, dergelijke akte verschaft immers onmiddellijk een uitvoerbare titel.¹⁸⁶ Wettelijk samenwonenden daarentegen dienen verplicht een samenlevingscontract op te stellen bij notariële akte.¹⁸⁷ Inhoudelijk is deze overeenkomst aan de volgende beperkingen onderworpen: de overeenkomst mag geen afbreuk doen aan de openbare orde of goede zeden, noch met de regeling aangaande het ouderlijk gezag en de voogdij, noch met de regels omtrent de wettelijke rangorde van erfopvolging.¹⁸⁸

Door het opstellen van dergelijke verklaring kunnen de partners bedingen opmaken aangaande: de eigendommen van elk van hen en de bewijsregeling daaromtrent, de draagwijdte van de bijdrage in de lasten van het samenleven, een verrekening of verdeling van inkomen en/of vermogen, een verblijvingsbeding, of partneralimentatie.

De partners kunnen logischerwijze zelf bepalen welke draagwijdte bovenvermelde bedingen meekrijgen. Zo kunnen *de facto* grote verschillen bestaan tussen partners die in hun samenlevingsovereenkomst hebben geopteerd voor een hogere mate van solidariteit en partners die net opteren voor een mindere mate aan solidariteit. Voor partners die een langdurige relatie hebben en aldus duurzaam samen verblijven lijkt het mijn inziens billijker om in dergelijke overeenkomst een hoge mate van solidariteit te voorzien.

4.1.1. HET TOEGEVOEGD INTERN GEMEENSCHAPPELIJK VERMOGEN

Tussen wettelijk en feitelijk samenwonende partners bestaat er geen gemeenschappelijk vermogen. In het samenlevingscontract kunnen deze partners echter een beding van een toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen (TIGV) opnemen. Op die manier wordt er een soort van gemeenschappelijk vermogen gecreëerd. Met de figuur van het TIGV tracht men het gemeenschapsstelsel te combineren met het stelsel van de scheiding der goederen.

¹⁸⁶ K. SABBE en G. COPS, "Niet getrouwd, wel gescheiden. Juridische aspecten van de beëindiging van de samenwoning." *Not.Fisc. M.* 2002, 1, 7.

¹⁸⁷ Art. 1478, vierde lid B.W.

¹⁸⁸ R. BARBAIX en A. VERBEKE, *kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 133.

In feite gaat men uit van een stelsel van scheiding der goederen en voegt men hier op intern vlak vervolgens een gemeenschappelijke massa aan toe.¹⁸⁹ Een of beide partners kunnen een roerend of onroerend goed inbrengen in de door hun opgerichte gemeenschap.¹⁹⁰ Ten opzichte van derden vormt het TIGV een onverdeeldheid. Dit wilt zeggen dat de schuldvordering van de schuldeisers slechts betrekking kan hebben op de helft van de boedel die men heeft ingebracht in de TIGV. Dit in tegenstelling tot gehuwden onder het wettelijk stelsel waarbij de schuldeisers omtrent de beroepsschulden van de echtgenoten de gehele gemeenschap kunnen aanspreken.¹⁹¹ De wettelijk of feitelijk samenwonenden zouden aldus in dergelijke TIGV de handelszaak kunnen onderbrengen. Op die manier vallen de inkomsten van de handelszaak in het vermogen van hun beide. Bij de beëindiging van de relatie heeft de partner die arbeid heeft geleverd in de handelszaak van de andere partner aldus recht op een deel van de handelszaak. Bij het opstellen van een beding van toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen is het fundamenteel dat men melding maakt van het beginsel van de zaakvervangning. Indien bepaalde goederen uit het TIGV vervreemd zouden worden, dan komen de goederen die in de plaats komen automatisch toe aan het intern gemeenschappelijk vermogen.¹⁹² Bij het inbrengen van de handelszaak in het TIGV kan dergelijke zaakvervangning vanzelfsprekend van groot belang zijn. In de rechtspraak is het TIGV een veel gebruikte toepassing, doch zijn er op deze rechtsfiguur tevens heel wat kritieken te vinden.¹⁹³

4.1.2. HET VERREKENBEDING

Naast het TIGV kunnen de partners tevens een verrekenbeding¹⁹⁴ opnemen in het samenlevingscontract. Het verrekenbeding is een beding met interne werking, en heeft zodoende enkel uitwerking tussen de partners, het laat het zakenrechtelijke statuut van de goederen onverlet.¹⁹⁵ Het opstellen van dergelijk beding scheidt geen gemeenschap noch een onverdeeldheid.¹⁹⁶ Door middel van de verrekeningsclausule ontstaat er een schuldvordering tussen de echtgenoten.¹⁹⁷ De partners verbinden zich vervolgens om op een welbepaald tijdstip met elkaar af te rekenen alsof men gehuwd was onder een gemeenschapsstelsel.¹⁹⁸ De partners hebben bij het opstellen van een verrekenbeding enorm veel vrijheid. Het verrekenbeding kan immers op verscheidene manieren vorm krijgen: Het kan aanwinsten of niet-aanwinsten betreffen; men kan opteren voor een verrekening bij helften of alternatief breukdeel; op temporeel vlak kan de verrekening periodiek voorkomen dan wel finaal zijn; wederkerig of eenzijdig; een vergoeding in

¹⁸⁹ F. HELSEN, "Het toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen" *Not.Fisc.M.* 2015/3, 70.

¹⁹⁰ J. RUYSEVELDT, "Inbreng van een goed in een toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen tussen wettelijk samenwonenden" *Nieuwsbrief Registratierechten* 2010/3, 8.

¹⁹¹ C. DE WULF, *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 988.

¹⁹² F. HELSEN, "Het toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen" *Not.Fisc.M.* 2015/3, 81.

¹⁹³ C. DE WULF, *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 989; F. HELSEN, "Het toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen" *Not.Fisc.M.* 2015/3, 70 – 89.

¹⁹⁴ De figuur van het verrekenbeding is overgewaaid uit het Nederlandse recht.

¹⁹⁵ A. VERBEKE, *Goederenverdeling bij echtscheiding*, Antwerpen, Maklu, 1991, 321.

¹⁹⁶ C. DE WULF, *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 983.

¹⁹⁷ C. DE WULF, *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, 2011, 983.

¹⁹⁸ A. VERBEKE, *Goederenverdeling bij echtscheiding*, Antwerpen, Maklu, 1991, 321.

geld of in goederen; ...¹⁹⁹ De invulling van een verrekenbeding ligt zodoende geheel bij de partners. Concreet zijn er vier elementen waaraan men invulling dient te geven: De verreken-massa, de verreken-sleutel, het verreken-tijdstip en de verreken-modaliteiten.²⁰⁰ De meest voorkomende verrekenbedingen zijn: het alsof beding en het finaal verrekenbeding.

Zoals reeds vermeld vormt het alsof beding een soort van afrekening tussen de partners waarbij men op een bepaald moment afrekent 'alsof' men gehuwd was onder een bepaalde vorm van gemeenschap van goederen.²⁰¹ Bij de verrekening van de vermogens van de partners zullen de principes van het gemeenschapsstelsel waarvoor men geopteerd heeft gelden. Zo zullen enkel die vermogensbestanddelen in de verrekening betrokken worden die overeenkomstig het gekozen stelsel in het gemeenschappelijk vermogen vallen. In het alsof-beding bestaat er een vorderingsrecht tot verrekening van de helft van het verschil tussen het vermogen van de ene en de andere echtgenoot.²⁰²

Het finaal verrekenbeding vormt *de facto* een uitgestelde gemeenschap van goederen. Dit beding bestaat uit een eenmalige afrekening tussen de partners, waarbij de partner wiens vermogen de grootste verrijking heeft ondervonden aan de andere partner een vergoeding dient te betalen gelijk aan de helft van het saldo tussen zijn verrijking en die van de andere partner.²⁰³

4.1.3. HET BEDING OMTRENT DE MEDEWERKING VAN DE NIET-BEROEPSACTIEVE ECHTGENOOT TEN BATE VAN DE HANDELSZAAK VAN DE ANDERE ECHTGENOOT

Een relevant beding inzake deze masterscriptie is het beding van medewerking van de niet-beroepsactieve partner in de handelszaak van de andere partner.²⁰⁴ Met dergelijk beding kunnen heel wat problemen besproken in deze masterscriptie verholpen worden. Specifiek kan men de gevolgen regelen die toekomen aan de arbeid verricht door de meehelpende partner. Zo kan men bijvoorbeeld bedingen dat beide partners delen in de winst van de onderneming. Dit beding kan eventueel ook in een aparte overeenkomst neergelegd worden.²⁰⁵

¹⁹⁹ N. GEELHAND DE MERXEM, "Het finaalverrekeningbeding weerlegging van een onterechte kritiek" *Not.Fisc.M.* 2009, 104.

²⁰⁰ A. VERBEKE, "Het alsof-beding in gevaar?" *Not.Fisc.M.* 2003, 199.

²⁰¹ A. VERBEKE, *Goederenverdeling bij echtscheiding*, Antwerpen, Maklu, 1991, 321.

²⁰² A. VERBEKE, *Goederenverdeling bij echtscheiding*, Antwerpen, Maklu, 1991, 321.

²⁰³ A. VERBEKE, *Goederenverdeling bij echtscheiding*, Antwerpen, Maklu, 1991, 322.

²⁰⁴ A. VERBEKE, *Goederenverdeling bij echtscheiding*, Antwerpen, Maklu, 1991, 316.

²⁰⁵ A. VERBEKE, *Goederenverdeling bij echtscheiding*, Antwerpen, Maklu, 1991, 316.

4.2 HUWELIJK

4.2.1. HET WETTELIJK HUWELIJKSVERMOGENSSTELSEL

Er rust op de echtgenoten geen verplichting tot het opstellen van een huwelijkscontract. Indien er geen huwelijkscontract wordt opgesteld dan vallen de echtgenoten van rechtswege terug op het wettelijk huwelijksvermogensstelsel.²⁰⁶ Ik ben van mening dat het opstellen van een huwelijkscontract onontbeerlijk is wanneer een of beide partners een onderneming hebben. Dergelijk contract kan dan inspelen op de specifieke situatie van de echtgenoten.

Een huwelijkscontract dient krachtens artikel 1392 B.W. verplicht opgesteld te worden bij notariële akte.²⁰⁷ Het is aan te raden om hierin specifieke bedingen op te nemen om op die manier bij de beëindiging van het huwelijk betwistingen zoveel mogelijk te vermijden. De partners kunnen in dergelijke huwelijksvereenkomst zelf de mate van solidariteit bepalen zowel gedurende het huwelijk als op het tijdstip van ontbinding.²⁰⁸ In wat volgt komen enkele voorbeelden aan bod van bedingen die in kader van deze masterscriptie relevant zijn om op te nemen in het huwelijkscontract.

Het is aannemelijk dat de handelszaak gedurende de samenleving een meerwaarde heeft gekregen, al dan niet met behulp van de meewerkende partner. Om betwistingen omtrent de verwezenlijkte meerwaarde van de handelszaak te vermijden kunnen de echtgenoten hieromtrent een beding opnemen in het huwelijkscontract. Partners gehuwd onder het wettelijk stelsel kunnen bij wijze van voorbeeld volgende clausule stipuleren:

*"De aanstaande echtgenoten verklaren ingelicht te zijn door de notaris over het statuut van de handelszaak. Zij verklaren te weten dat wanneer de handelszaak meerwaarde verwerft, door groei, zonder dat er bijkomende activiteiten worden gestart, deze meerwaarde, zonder vergoeding, toekomt aan de eigenaar van de handelszaak. Wanneer er echter bijkomende activiteiten worden gestart, worden deze beschouwd als nieuwe handelszaken, die in het gemeenschappelijk vermogen vallen."*²⁰⁹

In voorgaand beding zou de meerwaarde van de handelszaak indien er nieuwe activiteiten worden gestart toekomen aan het gemeenschappelijk vermogen. De echtgenoten kunnen echter ook het tegendeel stipuleren:

"De aanstaande echtgenoten verklaren ingelicht te zijn door de notaris over het statuut van de handelszaak. Zij verklaren te weten dat wanneer de handelszaak meerwaarde verwerft, door groei,

²⁰⁶ A. VERBEKE, F. BUYSENS en H. DERYCKE, *Handboek estate planning. Vermogensplanning met effect bij leven. Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 21.

²⁰⁷ W. PINTENS, K. VANWINCKELEN en J. DU MONGH, *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 167.

²⁰⁸ D. MICHIELS, "Huwelijkscontracten als instrumenten van vermogensplanning" in M. DELBOO, D. MICHIELS, en S. NELIS, *Fiscaal praktijkboek indirecte belastingen 2008 -2009*, Antwerpen, Kluwer, 5.

²⁰⁹ N. TORFS, *Gezin en arbeid: enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 60.

zonder dat er bijkomende activiteiten worden georganiseerd, deze meerwaarde, zonder vergoeding, toekomt aan de eigenaar van de oorspronkelijke handelszaak. Wanneer er bijkomende activiteiten worden gestart, blijft de handelszaak als één geheel en komt de meerwaarde toe aan de eigenaar van de oorspronkelijke handelszaak.

Wanneer voor deze bijkomende activiteiten investeringen gebeuren met gemeenschappelijke gelden, wordt het bedrag van de vergoeding als volgt bepaald: minstens is het nominale bedrag verschuldigd, (eventueel: maar verder wordt bij het bepalen van de vergoeding rekening gehouden met de meerwaarde die via deze investering werd gerealiseerd. De toekomstige echtgenoten bepalen in onderling overleg waarin deze meerwaarde bestaat. Bij gebrek aan onderlinge overeenstemming zal zij door een deskundige worden vastgesteld.)²¹⁰

Omtrent de investeringen die worden verricht met gemeenschapsgelden in de eigen handelszaak kan ook een afzonderlijk beding worden gestipuleerd. Waarbij wordt bepaald wanneer vergoeding verschuldigd is aan het gemeenschappelijk vermogen en op welke manier dit gewaardeerd dient te worden. De volgende clause of een variatie daarop is hiervan een voorbeeld:

"Wanneer tijdens het huwelijk investeringen gebeuren met gemeenschappelijk geld in deze eigen handelszaak, is geen vergoeding verschuldigd wanneer het louter de vervanging van bestaande goederen betreft. Wanneer de investeringen echter niet gaan om loutere vervanging van bestaande goederen wordt het bedrag van de vergoeding als volgt bepaald: minstens is het nominale bedrag verschuldigd."²¹¹

Gehuwde partners kunnen tevens anticiperen op de arbeid geleverd door een van de echtgenoten ten behoeve van de handelszaak van de andere partner. Indien het huwelijk beëindigd wordt zal er geen betwisting zijn omtrent de eventuele vergoedingen van het eigen vermogen aan het gemeenschappelijk vermogen.

"De aanstaande echtgenoten verklaren dat een vergoeding verschuldigd is door het eigen vermogen aan het gemeenschappelijk vermogen voor de structurele arbeid die door een echtgenoot wordt verricht in het haast uitsluitende belang van het eigen vermogen van één van hen. Het bedrag van de vergoeding wordt als volgt vastgesteld: minstens is het bedrag van het salaris dat geldt op de arbeidsmarkt voor gelijkaardig werk verschuldigd, (Eventueel: maar verder wordt bij het bepalen van de vergoeding rekening gehouden met de meerwaarde die via deze arbeidsinspanning werd gerealiseerd. De toekomstige echtgenoten bepalen zelf in onderling overleg waarin deze meerwaarde bestaat. Bij gebrek aan onderlinge overeenstemming zal zij door een deskundige worden vastgesteld.)"²¹²

²¹⁰ N. TORFS, *Gezin en arbeid. enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 60-61.

²¹¹ N. TORFS, *Gezin en arbeid. enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 61.

²¹² N. TORFS, *Gezin en arbeid. enkele huwelijksvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 69 – 70.

Het is mogelijk dat een van de partners kort voor het huwelijk beslist om een handelszaak op te starten en dat beide partners gedurende het huwelijk mee zullen werken om de handelszaak te doen bloeien. Men kan dan opteren om de handelszaak in te brengen in het gemeenschappelijk vermogen via het huwelijkscontract. Een voorbeeld van dergelijke clausule is de volgende:

"De aanstaande bruidegom verklaart de handelszaak (...) die op dit ogenblik door hem uitgebaat wordt, in het gemeenschappelijk vermogen in te brengen om tot de gemeenschap te behoren vanaf de voltrekking van het aanstaande huwelijk. Deze inbreng omvat alles wat tot de zaak behoort: het uithangbord van de zaak, de handelsnaam, de clientèle, alle koopwaren, winkel- en werkplaatsinrichting, materieel, werktuigen en machines, het recht van huur van de lokalen waarin de zaak uitgebaat wordt, alle schuldvorderingen en alle schulden inclusief de belastingen die betrekking hebben op voormelde handelszaak of er verband mee houden. Ten gevolge van deze inbreng zal gemelde handelszaak met alle erbijhorende activa en passiva vanaf de huwelijksdag de gemeenschappelijke eigendom worden van beide echtgenoten."²¹³

De echtgenoten kunnen met betrekking tot deze materie verscheidene bedingen opnemen in het huwelijkscontract. Elk huwelijkscontract is echter maatwerk en dient afgestemd te zijn op de situatie en de wil van de partijen. Naast de bovenvermelde bedingen kunnen de partners hun huwelijkscontract vorm geven met onder meer de volgende bedingen: Een beding omtrent de vergoedingsrekeningen, een beding waarbij de gereedschappen en werktuigen in het gemeenschappelijk vermogen worden ingebracht en bij de verdeling bij voorrang aan de beroepsactieve echtgenoot moeten worden toebedeeld²¹⁴, een beding omtrent de inbreng van aandelen van een vennootschap waarin een handelszaak of bedrijvigheid wordt uitgeoefend²¹⁵, ...

4.2.2. HET STELSEL VAN DE SCHEIDING DER GOEDEREN

Echtgenoten gehuwd onder het stelsel van de scheiding der goederen beschikken niet over een gemeenschappelijk vermogen. In dit stelsel bestaan er slechts twee vermogens namelijk: de eigen vermogens van elk der echtgenoten. In dit stelsel is er op vermogensrechtelijk vlak geen solidariteit. Deze onbillijke situatie kan enigszins verholpen worden door het opnemen van bepaalde bedingen in het huwelijkscontract.

Om de gevolgen van de zuivere scheiding der goederen enigszins af te vlakken kan men interne of externe correcties doorvoeren. Deze correcties veruitwendigen zich in welomschreven clausules opgenomen in het huwelijkscontract. De bedingen met een externe werking hebben een effect op

²¹³ C. DE WULF, *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht. Het opstellen van notariële akten*, Mechelen, Kluwer, 2011, 942.

²¹⁴ C. DECLERCK en V. ALLAERTS, "Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners ontwikkelingen 2011 – 2013" in P. SENAËVE, I. BOONE, C. DECLERCK, en J. DU MONGH, *Themis 85 – personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 70.

²¹⁵ C. DE WULF, *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht. Het opstellen van notariële akten*, Mechelen, Kluwer, 2011, 943.

zakenrechtelijk vlak, in tegenstelling tot de bedingen met interne werking die louter tussen de echtgenoten gelden.²¹⁶ Zo is het beding van een toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen een externe correctie. Dit beding raakt immers aan het zakenrechtelijk statuut van de goederen. Het verrekenbeding daarentegen is een beding dat gekwalificeerd kan worden als een interne correctie.

Echtgenoten gehuwd onder het stelsel van de scheiding der goederen kunnen overwegen om een beding van toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen of een verrekenbeding op te nemen. Deze bedingen zijn reeds besproken onder de mogelijke clauses voor feitelijk en wettelijk samenwonenden.

Het beding tot toevoeging van een uitgestelde gemeenschap of deelgenootschap is een andere clause die de zuivere scheiding van goederen kan temperen. Gedurende de relatie zijn de echtgenoten gehuwd onder de scheiding van goederen en speelt dit beding in beginsel niet. Enkel op het moment van beëindiging van de relatie ontstaat er een schuldvordering van de ene op de andere partner. Het komt er op neer dat de ene echtgenoot een vergoeding uitkeert aan de andere echtgenoot zodat beide vermogens uiteindelijk evenveel gegroeid zijn. In feite vertoont dit veel gelijkenissen met het finaal verrekenbeding. Het is echter zo dat bij het beding van de uitgestelde gemeenschap ook de meerwaarden van de goederen in rekening worden gebracht. Bovendien vindt de afrekening in de uitgestelde gemeenschap enkel plaats bij ontbinding van het huwelijk en kan er niet voorzien worden in een periodieke afrekening.²¹⁷ Het beding tot toevoeging van een uitgesteld gemeenschap wordt in de rechtspraak niet vaak toegepast. Ook in Frankrijk en Nederland wordt dit zelden bedongen.²¹⁸

Echtgenoten gehuwd onder een stelsel van scheiding der goederen kunnen ook specifiek opteren om de handelszaak te exploiteren onder een vennootschapsvorm. Indien beide partners vervolgens deelnemen in deze vennootschap dan hebben ook beide partners recht op de winst die daaruit voortkomt.

²¹⁶ A. VERBEKE, F. BUYSSENS en H. DERYCKE, *Handboek estate planning. Vermogensplanning met effect bij leven. Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 69.

²¹⁷ C. DE WULF, *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht. Het opstellen van notariële akten*, Mechelen, Kluwer, 2011, 943.

²¹⁸ C. DE WULF, *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht. Het opstellen van notariële akten*, Mechelen, Kluwer, 2011, 943.

HOOFDSTUK 5 VOORSTEL DE LEGE FERENDA

In België kunnen partners op drie verschillende manieren samenleven. Zijnde de feitelijk of wettelijke samenwoning of het huwelijk. De keuze voor een van deze drie heeft belangrijke implicaties op de financiële toestand van de partners na beëindiging van de relatie. Indien men huwt heeft de keuze tussen het gemeenschapsstelsel en het stelsel van de scheiding van goederen bovendien ook nog een enorme impact. Uit dit onderzoek blijkt dat er in de praktijk nog bijzonder veel onbillijke omstandigheden voorkomen. Zo is er voor feitelijk samenwonenden helemaal geen juridisch vangnet. Voor wettelijk samenwonenden is er een vorm van een primair huwelijksstelsel, maar op vlak van vermogensrechtelijke regeling blijven ook zij in de kou staan. Feitelijk en wettelijk samenwonenden kunnen eventueel een samenlevingscontract afsluiten, maar zoals reeds eerder vermeld komt dit amper voor. Vaak dienen deze partners na de beëindiging van de relatie een beroep te doen op de gemeenrechtelijke vorderingsgronden. Het is echter duidelijk dat deze tot een zeer grote rechtsonzekerheid leiden en daarenboven kostelijk kunnen zijn. Partners die gehuwd zijn onder het gemeenschapsstelsel zijn er mijn inziens nog het best van af. Dit stelsel is gekenmerkt door een aanvullend en gemeenrechtelijk karakter.²¹⁹ Dit stelsel is naar mijn mening het meest rechtvaardig en kent een hoge mate van solidariteit. Mijn inziens zou er in die mate aanpassingen dienen te gebeuren zodat elk stelsel een goede balans heeft tussen de autonomie van de partners en hun solidariteit.

De vraag dringt zich op of er op dit vlak een wetgevend optreden is vereist en op welke manier zich dit zou moeten veruitwendigen. Dienen er aanvullende bepalingen gecreëerd te worden afgesteld op elk stelsel? Of is het eerder gewenst dat men het gemeenschapsstelsel dat geldt voor gehuwden toepast op feitelijk en wettelijk samenwonenden nadat deze een aantal jaren duurzaam samenwonen? Overigens gaan er ook stemmen op dat er *de facto* niets veranderd zou moeten worden. Deze zienswijze gaat ervan uit dat de wetgever de burger niet bij de hand moet houden en dat de variatie op het vlak van de gevolgen van elk stelsel net de mogelijkheid bieden om vermogensrechtelijke aangelegenheden te regelen zoals men wenst. Bovendien dient er mijn inziens rekening gehouden te worden met de verwachtingen en intenties van de bevolking wanneer men een wettelijke regeling tot stand zou brengen.²²⁰

Een gewichtige vraag die men zich kan stellen in dit verband is de volgend: Kiezen partners bewust voor het huwelijk of de wettelijke samenwoning dan wel de feitelijke samenwoning? Over het algemeen is hier bijzonder weinig onderzoek naar gedaan. Een recent Nederlands onderzoek toont echter aan dat de keuze tussen huwen of samenwonen primair genomen wordt op basis van

²¹⁹ W. PINTENS, B. VAN DER MEERSCH en K. VANWINCKELEN, *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2002, 121.

²²⁰ C. FORDER en A. VERBEKE, "Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 497.

emotionele en symbolische argumenten.²²¹ Bovendien blijkt uit dit onderzoek verder dat de kennis tussen de verschillende relatievormen de wensen te over laat.²²² Verder blijkt tevens dat de juridische gevolgen voortvloeiend uit het huwelijk geen reden zijn om bewust niet voor het huwelijk te opteren.²²³ Een andere merkwaardige ontdekking uit het Nederlands onderzoek is dat het vooral mannen zijn die principieel tegen het huwelijk zijn. Bovendien verklaren 25% van de vrouwen dat ze niet huwen wegens de onwilligheid van de partner. Volgens de onderzoekers vallen deze cijfers samen met de economische ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Waarbij mannen nog steeds de economisch sterkere partij zijn en vrouwen de economisch zwakkere partij uitmaken. Die economische ongelijkheid zou er aldus toe leiden dat de man de bescherming van de wettelijke regeling van het huwelijk onthoudt aan de vrouw.²²⁴ Op basis van deze onderzoeksresultaten lijkt het mijn inziens niet verkeerd om een wetgevend optreden te verantwoorden. De keuze voor een huwelijk of feitelijk dan wel wettelijk samenwonen wordt immers niet geheel bewust gemaakt op basis van de juridische gevolgen die aan deze stelsel verbonden zijn, maar eerder op basis van emotionele en symbolische argumenten.

De Belgische wetgever heeft in haar beleidsverklaring van 17 november 2014 de problematiek erkend en verklaard om hieromtrent stappen te ondernemen.²²⁵ *"Er komt een duidelijk kader inzake de patrimoniale rechten en plichten van wettelijk en feitelijk samenwonenden. Het is belangrijk dat het voor de burger duidelijk is wat het onderscheid is in rechten en plichten tussen gehuwden, wettelijk samenwonenden of feitelijk samenwonenden. Vooral bij crisismomenten in een relatie zoals het uit elkaar gaan of bij het overlijden kan het gebrek aan voorzorg tot pijnlijke situaties leiden. Zo kunnen geschillen ontstaan over het eigendomsrecht van goederen, kan de samenwoner die jarenlang de gezinstaken op zich nam in een zeer kwetsbare positie terecht komen na scheiding, rijzen er vragen over een onderhoudsuitkering of het behoud van het leefkader, enz. Daarom is een duidelijk kader van belang waarbij er een nieuw evenwicht wordt gevonden tussen de rechten en plichten van samenwonenden. Ook naar de schuldeisers toe is duidelijkheid omtrent de patrimoniale situatie van de samenwoners belangrijk."*²²⁶ Over de manier waarop dit bereikt kan worden zegt de beleidsverklaring niets. Een minimum aan bescherming, rechtszekerheid, en een goede balans tussen de autonomie van de partners en hun solidariteit kan mijn inziens op verschillende manieren gerealiseerd worden.

De minst ingrijpende maatregel zou zuiver gebaseerd zijn op responsabilisering en sensibilisering. De huidige samenlevingsvormen en hun modaliteiten zouden op die manier behouden blijven. De mensen zouden beter ingelicht moeten worden over de rechten, plichten en gevolgen van elke mogelijke samenlevingsvorm en de mogelijkheid en draagwijdte van een samenlevings- of

²²¹ K. BOELE-WOELKI, I. CURRY-SUMNER, M. JANSEN en W.M. SCHRAMA, *Huwelijk of geregistreerd partnerschap?*, Deventer, Kluwer, 2007, 210 - 211.

²²² P. KUIK, W.M. SCHRAMA en L. VERSTAPPEN, "Samenlevingsovereenkomsten in de notariële praktijk", *F&R* november 2014, 2.

²²³ J. LATTEN, "Trends in samenleven en trouwen: informalisering en de schone schijn van burgerlijke staat" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 26.

²²⁴ P. KUIK, W.M. SCHRAMA en L. VERSTAPPEN, "Samenlevingsovereenkomsten in de notariële praktijk", *F&R* november 2014, 2.

²²⁵ Beleidsverklaring Justitie van 17 november 2014, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54K0020/018.

²²⁶ Beleidsverklaring Justitie van 17 november 2014, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54K0020/018, 28.

huwelijkscontract. Voor wettelijk samenwonenden zou dit bereikt kunnen worden door op het moment van neerlegging van de verklaring van wettelijke samenwoning een informatieplicht op te leggen aan de bevoegde ambtenaar. Ook voor de partners die opteren voor het huwelijk zou deze doelstelling bereikt kunnen worden door middel van een informatieplicht van de ambtenaar of een verplicht eenmalig contactmoment met een notaris. De situatie ligt vanzelfsprekend anders in het geval van feitelijk samenwonenden. Zij dienen hiervan immers geen verklaring af te leggen. Feitelijk samenwonenden zijn daarentegen wel verplicht om hun verplaatsing van domicilie aan te geven op de dienst bevolking van hun nieuwe woonplaats. Op dat moment zou er eventueel een eenmalig contactmoment kunnen plaatsvinden met een bevoegde ambtenaar. De haalbaarheid van deze maatregel is echter twijfelachtig. Hoewel ik er van overtuigd ben dat het inlichten van partners veel problemen zou verhelpen, zal dit vanzelfsprekend niet in alle gevallen zo zijn. De partners moeten na het contactmoment immers nog steeds zelf het initiatief nemen om niet alleen een overeenkomst op te stellen, maar tevens een advocaat of notaris te raadplegen om betrouwbare bepalingen op maat te verkrijgen. Daarenboven vraagt deze maatregel om enorm veel energie, tijd en financiële middelen.

Een meer ingrijpende maatregel zou zijn om de bestaande samenlevingsvormen via de wetgeving te verstevigen. Het voordeel van dergelijke handelingswijze is dat partners in principe zelf geen stappen moeten ondernemen, maar dat de bescherming van rechtswijze verhoogd wordt op alle koppels. Zo zijn er bepaalde rechten en plichten van het primair stelsel van wettelijk samenwonenden en gehuwde partners die ook van toepassing gemaakt kunnen worden op de duurzame feitelijke samenwoning. Op die manier krijgt de feitelijke samenwoning minstens een stevig fundament. Vervolgens kan men dan nog steeds opteren om via het secundaire stelsel de mate van vermogensrechtelijke solidariteit te bepalen.²²⁷ De solidariteit bij wettelijk samenwonenden en personen gehuwd met een statuut van scheiding der goederen is bijna onbestaande. Bij de beëindiging van de relatie leidt dit dan ook niet zelden tot tragische taferelen. Via deze maatregel zou er een wettelijke grondslag ingevoerd kunnen worden om voor deze stelsels te voorzien in een vergoeding voor de arbeid geleverd gedurende de relatie. Deze vergoeding kan huishoudelijke arbeid omvatten zoals thuisblijven om voor de kinderen te zorgen en het huishouden te organiseren, maar eveneens de onbetaalde arbeid die een partner verricht heeft in de handelszaak van de andere partner. Bij de begroting van deze vergoeding zou dan rekening gehouden kunnen worden met de lengte van de relatie, het aantal kinderen dat verzorgd diende te worden, de aard van de geleverde arbeid, etc.²²⁸

De besproken problematiek doet zich niet enkel voor in België. De vermogensrechtelijke gevolgen van de verschillende samenlevingsvormen variëren talrijk binnen al de landen van de Europese Unie. Partners die te maken krijgen met een grensoverschrijdend element bevinden zich vaak in

²²⁷ C. DECLERCK, "Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het relatievermogensrecht" *T.Fam.* 2015/4, 106.

²²⁸ C. DECLERCK, "Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het relatievermogensrecht" *T.Fam.* 2015/4, 106.

een penibele situatie. W. PINTENS schetste hieromtrent een voorbeeld dat de problematiek zeer duidelijk maakt. In zijn voorbeeld trouwt een Grieks-Hongaars echtpaar in Griekenland zonder dat ze een huwelijkscontract afsluiten. Enkele jaren later verhuizen de partners naar Hongarije en vervolgens wordt de scheiding twee jaar later uitgesproken. Overeenkomstig het Griekse internationaal privaatrecht is het Griekse recht van toepassing op de vermogensrechtelijke gevolgen. Overeenkomstig het Hongaarse internationaal privaatrecht is echter het Hongaarse recht van toepassing. Deze verschillen hebben verregaande gevolgen. Op grond van het Griekse recht zouden de partners immers gehuwd zijn met een stelsel van scheiding der goederen met verrekening van de meerwaarde. Op grond van het Hongaarse recht is dit koppel echter gehuwd met een stelsel van een beperkte gemeenschap van goederen.²²⁹ Dit voorbeeld is geen alleenstaand geval van de 122.000.000. gehuwden in de Europese Unie zijn er maar liefst 16.000.000. waarbij de partners niet dezelfde nationaliteit hebben of wonen in een andere lidstaat dan waar ze geboren zijn.²³⁰

Op Europees niveau bestaat er momenteel geen geharmoniseerde wetgeving. De Europese Commissie heeft intussen wel twee verordeningen voorgesteld om de vermogensrechtelijke gevolgen van het huwelijk en de wettelijke samenwoning met een grensoverschrijdend element te stroomlijnen. Het betreft het voorstel voor een verordening betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van huwelijksvermogensstelsels²³¹ en het voorstel voor een verordening betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van de vermogensrechtelijke gevolgen van geregistreerde partnerschappen²³².

De verordening omtrent de huwelijksvermogensstelsels heeft al enige vooruitgang geboekt. Doch is er op Europees vlak geen eensgezindheid over deze verordening. De mate waarin het begrip 'huwelijk' al dan niet van toepassing is op partners van gelijk geslacht zorgt voor heel wat discussie.²³³ Bovendien verschillen de rechtsregels omtrent de huwelijksvermogensstelsel enorm tussen de Europese lidstaten. Zo kwam er vanuit de Duitse rechtsleer kritiek dat er in de voorstellen van de verordening niets vermeld wordt aangaande de pensioenrechten en de daarbij horende verrekeningen.²³⁴ Echter zijn hier op Europees vlak dermate verschillen dat een gestroomlijnd begrip amper slaagkansen heeft. Het voorstel aangaande het geregistreerd partnerschap is ook niet zonder moeilijkheden. Het geregistreerd partnerschap of de wettelijke

²²⁹ W. PINTENS, "Naar een Europees familiaal vermogensrecht" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2011*, Brugge, die Keure, 372 – 373.

²³⁰ W. PINTENS, "Naar een Europees familiaal vermogensrecht" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2011*, Brugge, die Keure, 373.

²³¹ Voorstel voor een verordening van de raad betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van huwelijksvermogensstelsels, COM/2011/0126.

²³² Voorstel voor een verordening van de Raad betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van de vermogensrechtelijke gevolgen van geregistreerde partnerschappen, COM/2011/0127.

²³³ W. PINTENS, "Nieuws uit de Europese Unie" in W. PINTENS, C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2014*, Brugge, die Keure, 374.

²³⁴ W. PINTENS, "Nieuws uit de Europese Unie" in W. PINTENS, C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2014*, Brugge, die Keure, 374.

samenwoning is immers niet eens in alle lidstaten erkend. Opnieuw zijn er hieromtrent verschillende zienswijzen betreffende de toepassing op partners van een gelijk geslacht.

De Europese Unie is goed op weg om het familiaal vermogensrecht volledig te stroomlijnen tussen de lidstaten. Zo vallen schenkingen reeds onder de Rome I verordening. En zijn er voorstellen over een verordening betreffende het erfrecht, een verordening aangaande het huwelijksvermogensrecht, een verordening omtrent de wettelijke samenwoning, ...²³⁵ Het is nog afwachten in welke mate deze voorstellen slaagkans hebben. De culturele en wettelijke bepalingen omtrent samenlevingsvormen verschillen immers aanzienlijk tussen de lidstaten. Bovendien is Europa momenteel niet echt geliefd onder de Europese burgers, en meer Europese wetgeving is dat nog minder.²³⁶ De Europese Raad voor Justitie en Binnenlandse zaken heeft op haar vergadering van 15 en 16 juni 2015 bevestigd dat ze inspanningen wil leveren om een overeenstemming te bereiken omtrent de verordeningen van het huwelijksvermogensrecht en het geregistreerd partnerschap tegen eind 2015.²³⁷

²³⁵ W. PINTENS, "Naar een Europees familiaal vermogensrecht" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2011*, Brugge, Die Keure, 376.

²³⁶ W. PINTENS, *Naar een Ius Commune in het Europees familie- en erfrecht. Een pleidooi voor meer harmonisatie door rechtsvergelijking*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 95.

²³⁷ Brief van de minister en staatssecretaris van veiligheid en justitie omtrent het verslag van de vergadering van de Raad van Justitie en Binnenlandse Zaken, gehouden te Luxemburg op 15 en 16 juni, 12. https://www.eerstekamer.nl/eu/behandeling/20150629/brief_regering_verslag_van_de_raad/document3/f=/vj_v7owo1odzx.pdf (geraadpleegd in juni 2015)

HOOFDSTUK 6 CONCLUSIE

De titel van deze masterscriptie is: Vormen samenwerkende partners een vennootschap. Het onderzoek hierin heeft betrekking op de situatie waarbij een van de partners een handelszaak heeft en de andere partner hierin meehelpt. Het is veelvoorkomend dat deze meewerkende partner hiervoor geen vergoeding krijgt, maar gewoonweg meeleeft van de inkomsten uit de beroeps werkzaamheden van de andere partner. Dit kan aanleiding geven tot vele betwisting op het einde van de samenlevingsrelatie. De meewerkende partner tracht dan een vergoeding te bekomen voor de arbeid die hij of zij gedurende de samenlevingsrelatie verricht heeft ten bate van de handelszaak van de andere partner. De vraag wordt ook gesteld of deze partner een aanspraak kan maken op een vergoeding voor de meerwaarde van de handelszaak die hij of zij heeft helpen verwezenlijken.

We kunnen uiteindelijk concluderen dat deze situatie voor feitelijk samenwonenden zeer onbillijk is. In de wetgeving bestaan er voor hun geen bepaling omtrent de vermogensrechtelijke gevolgen van hun samenwoning. De gemeenrechtelijke grondslagen waarop zij zich kunnen baseren leiden tot een veelheid aan rechtspraak en rechtsleer die een bijzonder grote rechtsonzekerheid met zich meebrengt. Wettelijk samenwonenden en gehuwden met een stelsel van scheiding der goederen hebben eveneens bijzonder weinig gronden om na de beëindiging van de relatie op te steunen. Zij kunnen wel het statuut van de (on)gehuwd meewerkende partner aannemen. Dit statuut biedt voor hun meer bescherming vooral op het vlak van de vergoeding voor de gedane arbeidsinspanningen. Echtgenoten gehuwd het wettelijk huwelijksvermogensstelsel hebben heden ten dage de meest uitgebreide bescherming. Zij kunnen zich voor vergoedingen immers richten tot de theorie van de vermogensverschuivingen. Om tegemoet te komen aan deze problematiek moet een bijzonder groot belang gehecht worden aan het opstellen van een samenlevings- of huwelijkscontract. Op dit moment is dit mijn inziens de enige manier om betwisting na de beëindiging van de relatie zoveel mogelijk te voorkomen. De partners kunnen specifieke bedingen opstellen omtrent de medewerking van de andere partner in de handelszaak of opteren om een maatschap op te richten tussen hen. Partners kunnen er tevens voor opteren om in een vennootschapsstructuur te werken. Uit het vennootschapsrechtelijk onderdeel van deze masterscriptie blijkt immers dat voor echtgenoten gehuwd met een stelsel van scheiding der goederen het oprichten van een vennootschap voordelig kan zijn.

Naar aanleiding van de bevindingen in deze masterscriptie lijkt een wetgevend optreden mij noodzakelijk.

BIBLIOGRAFIE

WETGEVING

Burgerlijk Wetboek 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807.

Gerechtelijk Wetboek 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967.

Koninklijk Besluit van 27 juli 1967 nr. 38 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, *BS* 29 juli 1967.

Koninklijk Besluit van 19 december 1967 houdende algemeen reglement in uitvoering van het Koninklijk Besluit nr. 38 van 27 juli 1967, houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, *BS* 28 december 1967.

Wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning, *BS* 12 januari 1999

Wetboek van Vennootschappen 7 mei 1999, *BS* 6 augustus 1999.

Programmawet van 24 december 2002 *BS* 31 december 2002.

Programmawet van 8 april 2003 *BS* 17 april 2003.

Parlementaire vraag nr. 4-7229 van mevr. Nele Lijnen dd. 17.03.2010.

Voorstel voor een verordening van de raad betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van huwelijksvermogensstelsels, COM/2011/0126.

Voorstel voor een verordening van de Raad betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen op het gebied van de vermogensrechtelijke gevolgen van geregistreerde partnerschappen, COM/2011/0127.

Wetsontwerp tot wijziging van artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek en van diverse bepalingen inzake het huwelijksvermogensrecht, in het bijzonder met betrekking tot de levensverzekering, de vergoedingsregelingen en de gevolgen van de echtscheiding, *Parl.St.* Kamer 2012 – 2013, nr. 53 2998/001.

Beleidsverklaring Justitie van 17 november 2014, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54K0020/018, 1 – 35.

BOEKEN

BARBAIX, R. en VERBEKE, A., *kernbegrippen familiaal vermogensrecht*, Intersentia, Antwerpen, 2014, 317.

BAUGNIET, N., CULOT, A., DE PAGE, P., DE STEFANI, I., LELEU, Y-H., RENCHON, J-L., VAN DEN EYNDE, P., VAN MOLLE, M., *Le contrat de séparation des biens*, Limal, Anthemis, 2012, 195.

BOELE-WOELKI, K., CURRY-SUMNER, I., JANSEN, M. en SCHRAMA, W.M., *Huwelijk of geregistreerd partnerschap?*, Deventer, Kluwer, 2007, 346.

CASMAN, H., en VAN LOOK, M., *Huwelijksvermogensrecht*, Mechelen, Kluwer, Losbladig.

DE WULF, C., *Notarieel familierecht en familiaal vermogensrecht. Het opstellen van notariële akten*, Mechelen, Kluwer, 2011, 1341.

PINTENS, W., VANWINCKELEN, K., DU MONGH, J., *Schets van het familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 394.

PINTENS, W., VAN DER MEERSCH, B., VANWINCKELEN, K., *Inleiding tot het familiaal vermogensrecht*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2002, 1000.

PINTENS, W., *Naar een Ius Commune in het Europees familie- en erfrecht. Een pleidooi voor meer harmonisatie door rechtsvergelijking*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 95.

RAUCENT, L., *Les régimes matrimoniaux*, Louvain-la-Neuve, Academia-Bruylant, 1988, 374.

SENAEVE, P., *Compendium van het personen en familierecht*, Leuven, Acco, 2011, 700.

SENAEVE, P., VERSCHULDEN, G. en SWENNEN, F., *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 353.

STIJNS, S., *Verbintenissenrecht boek 1 bis*, Brugge, die Keure, 2009, 304.

TORFS, N., *Gezin en Arbeid. Enkele huwelijkvermogensrechtelijke twistpunten*, Gent, Larcier, 2008, 154.

VERBEKE, A., *Goederenverdeling bij echtscheiding*, Antwerpen, Maklu, 1991, 499.

VERBEKE, A., BUYSENS, F. en DERYCKE, H., *Handboek estate planning, vermogensplanning met effect bij leven, Huwelijk en samenwoning*, Gent, Larcier, 2011, 160.

WILLEMS, K., *De natuurlijke verbintenis*, Brugge, die Keure, 2011, 553.

BIJDRAGEN IN BOEKEN

ALLAERTS, V., "Samenwoningsrecht" in PINTENS, W., DU MONGH, J., en DECLERCK, C., *Patrimonium 2009*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 61 – 83.

CORIJN, M. en MATTHIJS, K., "Gehuwd en ongehuwd samenwonen in België een sociaal-demografisch perspectief" in FORDER, C. en VERBEKE, A., *Gehuwd of niet: maakt het iets uit*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 47 - 79.

DECLERCK C. en ALLAERTS, V., "Grondslag en waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen tussen partners ontwikkelingen 2011 – 2013" in SENA EVE, P., BOONE, I., DECLERCK, C. en DU MONGH, J., *Themis 85 – personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2014, 65 – 80.

DE HOOG, K., "Een sociologische beschouwing over de positie van het huwelijk en andere primaire samenlevingsvormen in een veranderde samenleving" in FORDER, C. en VERBEKE, A., *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 81 – 103.

DE PAGE, P., "La problematique de la séparation de biens dans le théorie et dans la pratique" in M. GREGOIRE, *Les contrats de mariage – Bilan, perspectives et formules pratique*, Louvain-la-Neuve, Academia – Bruylant, 1996, 443.

DE WULF, C., "Problemen rond aandelen die eigen goed zijn of die behoren tot de huwgemeenschap" in *Facetten van het ondernemingsrecht. Liber amicorum Frans Bouckaert*, Leuven, Universitaire Pers, 2000, 349 – 379.

DIRIX, E., "De vermogensrechtelijke aspecten van het concubinaat" in SENA EVE, P., *Concubinaat: de buitenhuwelijkse tweerelatie*, Leuven, Acco, 1992, 207-226.

DU MONGH, J. en DECLERCK, C., "Het vergoedingsbeding in een gemeenschapsstelsel na het cassatiearrest van 17 september 2007" in PINTENS, W., DU MONGH, J. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 231 – 236.

FORDER, C. en VERBEKE, A., "Geen woorden maar daden. Algemene rechtsvergelijkende conclusies en aanbevelingen" in C. FORDER en A. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 489 – 649.

GOOSSENS, W., "Onstaansgeschiedenis, rechtsaard en kenmerken van de handelszaak" in COUSY, H., en TILLEMANS, B., *De handelszaak*, Brugge, die Keure, 2001, 3 – 29.

LATTEN, J., "Trends in samenwonen en trouwen: Informatisering en de schone schijn van burgerlijke staat" in FORDER C. en VERBEKE, A., *Gehuwd of niet: maakt het iets uit*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 11 – 43.

MARR, C., "L'enrichissement sans cause. Un fondement d'équité sous une apparente rigueur" in STIJNS, S. en WERY, P., *De bronnen van niet contractuele verbintenissen*, Brugge, die Keure, 2007, 209.

MICHIELS, D., "Huwelijkscontracten als instrumenten van vermogensplanning" in DELBOO, M., MICHIELS, D. en NELIS, S., *Fiscaal praktijkboek indirecte belastingen 2008 - 2009*, Antwerpen, Kluwer, 1-75.

PIGNOLET, D., "Hoe ver reikt de solidariteit tussen feitelijk samenwonende partners" in PINTENS, W. en DU MONGH, J. (eds.), *Patrimonium 2006*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 251.

PIGNOLET, D., "De waardering van vergoedingsrechten en schuldvorderingen" in PINTENS, W., DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2010*, Antwerpen, Intersentia, 2010, 179 - 194.

PINTENS, W., "Vermogensrechtelijke gevolgen van ongehuwd samenwonen. De wettelijke samenwoning" in PINTENS, W. (eds.), *Themis 2000-2001 Familiaal vermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2001, 5-26.

PINTENS, W., "Nieuws uit de Europese Unie" in PINTENS, W., DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2014*, Brugge, die Keure, 371 - 393.

SAMOY, I., "investeren in andermans woning bij feitelijke samenwoning. In welke mate verhindert de natuurlijke verbintenis tot bijdrage in de lasten van de feitelijke samenwoning een vergoedingsaanspraak" in PINTENS, W., DU MONGH, J. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 273 - 285.

SENAEVE, P., "De Belgische 'wettelijke samenwoning' en het Franse 'pacte civil de solidarité' Enkele rechtsvergelijkende beschouwingen" in *Facetten van het ondernemingsrecht, Liber Amicorum Professor Frans Bouckaert*, Leuven, Universitaire pers Leuven, 2000, 437 - 453.

SAGAERT V., "Wat als het vermogen gaat schuiven? Casuïstiek rond zaakwaarneming, onverschuldigde betaling, en ongerechtvaardigde verrijking" in STIJNS, S., *Themis Verbintenissenrecht 41*, Brugge, die Keure, 2006 - 2007, 71 - 94.

TORFS, N., "Enkele specifieke vragen i.v.m. het familiaal vermogensrecht en de handelszaak" in BENOIT-MOURY, A., COUSY, H., en TILLEMANS, B. (eds.), *De handelszaak*, Brugge, die Keure, 2001, 371 - 378.

TORFS, N. en VANDEMAELE, S., "Arbeid geleverd door een echtgenoot gehuwd onder het wettelijk stelsel en vergoedingen" in PINTENS, W., DU MONGH, J. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2008*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 189 - 212.

VAN DEN HOUTE, B., "Hoe anticiperen op financiële geschillen tussen samenwoners" in PINTENS, W. en DECLERCK, C. (eds.), *Patrimonium 2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 193 – 214.

TIJDSCHRIFTARTIKELEN

AYDOGAN, A., "Bedingen inzake de huwelijkse vergoedingen – Analyse van Cass. 17 september 2007", *TEP* 2009, afl. 3, 145 – 163.

BOUCKAERT, F., "Handelszaak, huwelijksvermogensrecht en echtscheiding.", *TPR* 1982, 949 – 975.

CORIJN, M., "De (in)stabiliteit van huwelijken in België", *Studiedienst van de Vlaamse regering*, 2011, 1.

COUN, D., "Onverschuldigde betaling en verrijking zonder oorzaak: een kans voor 'vergeten schuldeisers' bij vereffening?", *RW* 2005-2006, 845 – 851.

DE CONINCK, L., "Huwten of samenwonen: keuze van het hart, niet van het verstand?", *Notariaat* 2011, 1-6.

DECLERCK, C., "Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het relatievermogensrecht", *T.Fam.* 2015/4, 106 – 107.

DELBOO, M., "De familiale burgerlijke maatschap", *Not.Fisc.M.* 2003, 265 – 281.

DELHALLEUX, V., "La répétition de la contribution excessive aux charges du ménage: proposition d'une nouvelle issue aux conflits entre cohabitants de fait", *TBBR* 2009, 144 – 151.

DEVOS, S., "Een maatschap is maatwerk", *TRV* 2001, 263 – 293.

DIRIX, E., "ongerechtvaardigde verrijking in drie-partijen-verhoudingen", *TPR* 1981, 1023 – 1072.

DU FAUX, H., "Het statuut van de beroepsbedrijvigheid en van het professioneel patrimonium in het wettelijk huwelijksvermogensstelsel", *T.Not.* 1977, 97 – 108.

FORDER, C., "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden", *TEP* 2006, 331-365.

GEELHAND DE MERXEM, N., "Het finaalverrekeningbeding weerlegging van een ontorechte kritiek", *Not.Fisc.M.* 2009, 103 – 148.

GEELHAND DE MERXEM, N., "Het nieuwe huwelijksvermogensrecht: beschouwingen en amendementen bij belangrijke hervormingen van de wet", *T.Not.* 2013, 626-677.

GEURTS K., "Vlaamse starters in cijfers", *Over-Werk tijdschrift van het steunpunt WAV*, 2004/4, 9-14.

HELSEN, F., "Het toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen", *Not.Fisc.M.* 2015/3, 70 – 90.

KUIK, P., SCHRAMA W.M. en VERSTAPPEN, L., "Samenlevingsovereenkomsten in de notariële praktijk", *F&R* november 2014, 1 - 32.

MAES, P., "ongegronde vermogensverschuivingen en driepartijenverhoudingen", *TPR* 2010, 187 – 281.

NORDIN, E., "De wil als oorzaak van een vermogensverschuiving: Het onderscheid tussen hulpvaardigheid en vrijgevigheid", *RW* 2009, 1084 – 1087.

RUYSEVELDT, J., "Inbreng van een goed in een toegevoegd intern gemeenschappelijk vermogen tussen wettelijk samenwonenden", *Nieuwsbrief Registratierechten* 2010/3, 8.

SABBE, K. en COPS, G., "Niet getrouwd, wel gescheiden. Juridische aspecten van de beëindiging van de samenwoning", *Not.Fisc.M.* 2002, 1, 1 – 19.

STERCKX, L., "Les comptes entre ex-époux séparés de biens relatifs au financement d'un immeuble indivis: de l'absence d'enrichissement à la présence d'une cause", *RNB* 2013, 430 – 443.

TORFS, N., "De met scheiding van goederen gehuwde meewerkende echtgenoot: veroordeeld tot gratis werk?", *TBBR* 2006, 270-278.

TORFS, N., "Is het nieuwe sociaal statuut voor de meewerkende echtgenoot ook relevant voor het huwelijksvermogensrecht?", *T.Not.* 2010, 303 – 313.

TORFS, N., "Ontstaat tussen ongehuwd samenwonende partners die samenwerken een commerciële maatschap?", *TRV* 2012, 635-643.

VAN OEVELEN, A., "Het subsidiaire karakter van de rechtsvordering op grond van vermogensverschuiving zonder oorzaak", *RW* 1996 – 1997, 46 – 48.

VAN OOSTVELDT, E., "Het sociaal statuut van de meewerkende echtgenoot", *T.Not.* 2006, 661 – 672.

VERBEKE, A., "Het alsof-beding in gevaar?", *Not.Fisc.M.* 2003, 199 – 208.

WEYTS, L., "Vennootschappen en patrimoniaal familierecht", *TPR* 1985, 261 – 289.

RECHTSPRAAK

- Cass. fr. 15 juni 1892, D. 1892,I, 596.
- Cass. fr. 25 februari 2003, D. 2004, 1766 – 1768, noot M.P. PEIS.
- Cass. 15 september 1960, *Arr.Cass.* 1961, 45.
- Cass. 17 november 1983, *Arr.Cass.* 1983 – 1984, 315.
- Cass. 6 december 1988, *Arr.Cass.* 1988-89, 410.
- Cass. 26 juni 1998, *Arr.Cass.* 1998, 765.
- Cass. 12 november 1998, *Arr.Cass.* 1998, 1048.
- Cass. 7 september 2001, *Arr.Cass.* 2001, 1395.
- Cass. 17 september 2007, *RW* 2007 – 2008, 534.
- Cass. 26 oktober 2008, *JT* 2007, 51.
- Cass. 19 januari 2009, *Arr.Cass.* 2009, 176.
- Antwerpen 30 november 2005, *NJW* 2006, 948.
- Antwerpen 8 oktober 2007, *TBBR* 2012, 189.
- Antwerpen, 9 november 2011, AR 2010/AR/3141, onuitg.
- Antwerpen 21 december 2011, AR 2009AR3356.
- Brussel 27 februari 2001, *RW* 2001-2002, 844.
- Brussel, 2 maart 2010, AR 2007AR1044.
- Brussel 8 oktober 2013, *T.Fam.* 2014, afl. 7, 162 – 164.
- Gent 20 februari 1998, *TGR* 1998, 113.
- Gent 25 november 2004, *NJW* 2005, 805.
- Gent 20 november 2008, *TBBR* 2011, 39.
- Luik 9 september 1997, *RNB* 1998, 634.

Kh. Dendermonde 9 februari 2012, *TRV* 2012, 635.

Kh. Hasselt 8 januari 2001, *TRV* 2001, 115.

Rb. Antwerpen 24 juni 1966, *RW* 1966-1967, 604.

Rb. Brussel 4 mei 2012, *JT* 2012, 796.

Rb. Luik 17 oktober 1994, *Rev.trim.dr.fam.* 1996, 98.

Rb. Luik 8 januari 1996, *Rev.trim.dr. fam.* 1996, 572.

Vred. Namen 16 januari 2001, *JLMN* 2001, 969.

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Vormen samenwerkende partners een vennootschap?

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Meeuwissen, Laurene

Datum: **2/08/2015**